

บทกวีนิราศ

ตามคลองบางกอกน้อยถึงบางใหญ่

น.ส. กุลทรัพย์ ชื่นรุ่งโรจน์

รวบรวม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่เชื้อม พึ่งเกตุ

ณ เมรุวัดเกิด อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๐๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์...

จัดพิมพ์โดย...

กรุงเทพฯ...

บทกวีนิราศ

ตามคลองบางกอกน้อยถึงบางใหญ่

น.ส. กุลทรัพย์ ชื่นรุ่งโรจน์

รวบรวม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานสถาปนกิจศพ

คุณแม่เชื้อม พึ่งเกตุ

ณ เมรุวัดเกิด อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๐๕

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งส่วนหนึ่งส่วนใด
หรือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการ
คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ฯลฯ หรือนำไปเผยแพร่ในรูปแบบใดๆ
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร

All rights reserved

No part of this book may be reproduced in any
form or by any mean without prior written permission
from the Fine Arts Department.

“ทำซ้ำ” คือ การคัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ฯลฯ
จากต้นฉบับ หรือสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ “ดัดแปลง” คือ การทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปใหม่ ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมงาน ฯลฯ ในส่วนที่เป็น
สาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ “เผยแพร่ต่อสาธารณชน” เช่น การแสดง การบรรยาย การจำหน่าย การทำให้ปรากฏ
ด้วยเสียง ด้วยภาพ ฯลฯ หรือโดยวิธีอื่นใด ซึ่งงานที่ได้จัดทำขึ้น

คำนำ

เนื่องในงานฉาปนกิจศพ นางเชอม พงเกิด
กำหนดงานในวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๐๕ ณ เมรุวัดเกิด
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เจ้าภาพได้มาติดต่อกับ
เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
ขออนุญาตพิมพ์หนังสือบทกวีนิราศ เพื่อแจก
เป็นอนุสรณ์เนื่องในงาน กรมศิลปากรมีความยินดี
อนุญาตให้พิมพ์ได้ดังประสงค์

หนังสือบทกวีนิราสนี้ อธิบดีกรมศิลปากรได้
ขอแรง น.ส. กุลทรัพย์ ชื่นรุ่งโรจน์ หัวหน้าแผนก
อักษรศาสตร์และวรรณคดี กองวรรณคดีและประวัติ
ศาสตร์ ให้ช่วยรวบรวมบทร้อยกรองของกวีคนสำคัญ
ที่แต่งพรรณนาถึงสถานที่สองฝั่งน้ำ ตั้งแต่ลำคลองบาง
กอกน้อยถึงบางใหญ่ขึ้นไว้ แล้วตีพิมพ์เป็นคู่มือแก่ผู้
ร่วมวรรณคดีสัญจร ตามที่กรมศิลปากรนำชมคลองบาง
กอกน้อย บางใหญ่ และไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาตอน
ตรงข้ามตลาดขวัญ เมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๐๔

กรมศิลปากรขออนุโมทนา ในกุศลราศีทักษิณา
นุปทานที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ นางเชอม พงเกต
ตลอดจนให้พิมพ์หนังสือ ออกแจกจ่าย เป็นกุศล
สาธารณประโยชน์ ขอกุศลทั้งหลายทั้งปวงจงดลบันดาล
ให้นางเชอม พงเกต ผู้ล่วงลับได้ประสบอิฏฐคุณมกุฏผล
ตามควรแก่กตวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๓ กรกฎาคม ๒๕๐๕

895.9112

ก 926 ขข

เลขที่ ๖๐๖ ๕๗๘

คุณแม่ม่อม พงเกต

ชาติะ ๑๗ มีนาคม ๒๔๓๔

มรณะ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๔

ประวัติย่อ คุณแม่เชื่อม พึ่งเกตุ

คุณแม่เกิดกำเนิดที่ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นบุตรคนที่ ๒
ของคุณตาพิน และคุณยายทองอยู่ กรุดพันธ์ มีพี่น้องร่วม
บิดามารดาเดียวกัน ๗ คน

๑. ขุนมหาสวัสดิ์มุขประชา (ชม กรุดพันธ์)
๒. คุณแม่
๓. นายพุ่ม กรุดพันธ์ (ถึงแก่กรรม)
๔. นายพิน กรุดพันธ์ (ถึงแก่กรรม)
๕. นายเลือน กรุดพันธ์ (ถึงแก่กรรม)
๖. นางเป่า สุนทรเกตุ
๗. นายสุทไจ กรุดพันธ์ (ถึงแก่กรรม)

คุณแม่ได้ทำการสมรสกับ คุณพ่อชุ่ม พึ่งเกตุ เมื่อ
อายุได้ ๑๕ ปี มีบิดา ๓ คน คือ

๑. นางเชือ พงศ์ประยูร
๒. นางวิเชียร นนทชะลิว
๓. นางจำลอง พงศ์ประยูร

คุณพ่อถึงแก่กรรมเมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๑ ขณะ
 นั้นคุณแม่อายุได้ ๒๕ ปี ซึ่งในขณะนั้นพวกลูก ๆ ยังอยู่ใน
 เบ้าวัย คุณแม่จึงต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกเล็ก ๆ และต้องประ-
 กอบอาชีพในการ ทำสวน เพื่อเลี้ยงดูโดย มิได้ เห็นแก่ความ
 เหนื่อยยากลำบาก คุณแม่เป็นผู้ที่ขยันหมั่นเพียรในการทำ
 สวนยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน ไม่เคยปรีปากหรือแสดง
 ความวิตกกังวลใน การประกอบอาชีพและเลี้ยงดูลูกเลย ทั้ง
 หน้าที่ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาทำนุบำรุงลูกให้มีความสุข
 และได้ศึกษาเล่าเรียนตามสติกำลังเพื่อให้ลูกมีอนาคตรุ่งโรจน์
 คุณแม่มีความเมตตาปรานีรักใคร่ลูกทุกคนโดยสม่ำเสมอ
 ฉะนั้น คุณแม่จึงเป็นที่รักใคร่ของลูก ๆ ตลอดจนบรรดาญาติ
 พี่น้องทุกคน

คุณแม่เป็นผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่าง
 แรงกล้า หมั่นประกอบกรกุศลอยู่เป็นเนืองนิตย์ ถวาย
 ภัตตาหารแก่พระภิกษุและสามเณรเป็นประจำ ในเทศกาล
 เข้าพรรษาคู่คุณแม่ไปทำบุญเลี้ยงพระและรักษุโบสถเป็นประจำ
 ตลอดพรรษา ชอบทำบุญสร้างถาวรวัตถุให้แก่วัดและโรง-
 เรียนเสมอ

ก

คุณแม่เริ่มป่วยเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๐๔ ด้วยโรค
ปวดเมื่อยตามร่างกาย แต่ยังไม่มีอาการรุนแรงท่านยังคงไป
ทำสวนและไปวัดได้ จนกระทั่งในราวเดือนกันยายน ๒๐๔๕
อาการปวดเมื่อยมากขึ้น ลุก ๆ จึงได้พาไปทำการตรวจและ
รักษาที่โรงพยาบาลศิริราชและตามคลินิก แต่อาการของ
คุณแม่ก็มีได้ ๆ เลาลง คุณแม่เริ่มไปไหนไม่ได้ เมื่อเดือน
ตุลาคม พวกลูก ๆ ก็มีได้นั่งนอนเฝ้าพยาบาลมาทำการ
รักษาพยาบาลที่บ้าน อาการของคุณแม่ทรุดลงทุกทีจนกระทั่ง
ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๔ เวลา ๑๓.๓๐ น.
ด้วยอาการสงบ ท่ามกลางลูก ๆ และบรรดาญาติพี่น้อง รวม
อายุได้ ๗๐ ปี

คุณแม่เปรียบเหมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกจากไปอย่าง
ไม่มีวันจะกลับมาอีก ถึงแม้ลูก ๆ จะรู้ว่าการตายเป็นเรื่อง
ธรรมดา ย่อมจะต้องเกิดขึ้นแก่ทุกคน แต่คุณความดีของท่าน
ทำให้ลูก ๆ ออกที่จะเศร้าสลดเสียมิได้ คุณแม่จากไปทั้งที่ลูก
ยังมีได้ทดแทนบุญคุณของท่านให้เต็มตามสติกำลังเลย

ขออำนาจบุญกุศลใด ๆ ที่คุณแม่ได้กระทำไว้เมื่อยัง
มีชีวิตอยู่ และที่ลูกได้ทำในปัจจุบันนี้และต่อไป จงเป็นดวง
ประทีปนำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณแม่ไปสู่สุคติในสัม-
ปรายภพโน้น เทอญ.

จากลูกของแม่

บทกวีนิราศ

ตามคลองบางกอกน้อยถึงบางใหญ่

๑๕ นำเรื่อง

แต่เดิม แม่น้ำเจ้าพระยาตอนตั้งแต่เมืองนนทบุรี มา
จนถึงกรุงเทพ ฯ นั้น คึกคึกชุมมาก เพราะลำแม่น้ำเจ้าพระยา
เดิมแยกเข้าทางทิศตะวันตกตรงหน้าเมืองนนทบุรีเก่า (บ้าน
ตลาดขวัญ) ไปตามคลองแม่น้ำอ้อม ผ่านปากคลอง
บางใหญ่แล้ววกลงใต้ผ่านที่ว่าการอำเภอบางกรวย หักเข้า
คลองบางกรวย มาทะลุออกที่ตรงข้ามวัดเขมาภิรตาราม
ไหลผ่านลำเส้น มาจนถึงท่าช้างวังหน้า แล้วหักเข้าทาง
ฝั่งตะวันตกอีก อ้อมไปตามลำคลองบางกอกน้อย ผ่านปาก
คลองบางระมาด บางพรหม บางเชือกหนัง บางจาก บาง
แวก ภาษีเจริญ ไปออกคลองบางกอกใหญ่

มีเรื่องเล่าว่า คนเดินทางแวะหาเข้ากินที่ปากคลอง
บางกอกน้อย แล้วนั่งเรือไปตามลำแม่น้ำเดิมนี้ ตกเย็นถึง

ปากคลองบางกอกใหญ่ จะหงหาอาหารเย็น นึกได้ว่าลืมหื้อข้าวไว้ ณ ที่ซึ่งจอดเรือหงข้าวกินตอนเช้า จึงขึ้นเดินบก ลัดกลับไปเอาหื้อข้าว แล้วกลับมาหงข้าวกินนื้อเป็น

สมเด็จพระไชยราชาได้โปรดให้ขุดคลองลัดจากปากคลองบางกอกน้อยถึงปากคลองบางกอกใหญ่ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๒๐๗๗—๒๐๘๐ เมื่อขุดคลองลัดตอนนั้นแล้ว ต่อมา กระแสน้ำเปลี่ยนทางเดิน ให้ลัดขึ้นลงทางคลองลัดที่ขุดใหม่ ทำให้แม่น้ำเดิมต้นเขินกลายเป็นคลอง และคลองขุดก็กว้างใหญ่ กลายเป็นแม่น้ำไปดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๐๐ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้โปรดให้ขุดคลองลัด เชื่อมคลองแม่น้ำอ้อมกับคลองบางกอกน้อย คือลำน้ำตอนระหว่างวัดสุวรรณนคร (วัดขี้เหล็ก) ไปจนถึงวัดชะลอ เรียกว่า คลองวัดชะลอ และใน พ.ศ. ๒๑๗๘ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ก็โปรดให้ขุดคลองลัดเมืองนนทบุรี คือลำน้ำตอนระหว่างหน้าบ้านตลาดขวัญ จนถึงปากคลองบางกรวย ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทางเดิน คลองลัดเมืองนนทบุรีกลายเป็นลำแม่น้ำเจ้าพระยาไปดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

กวีหลายท่านได้เดินทางผ่านคลองบางกอกน้อย ไปตามคลองวัดชะลอ แล้วไปตามคลองแม่น้ำอ้อม จนถึงบางใหญ่ เข้าคลองบางใหญ่ ไปออกแม่น้ำนครชัยศรี บางท่านก็ผ่านเพียงคลองบางกอกน้อย คลองวัดชะลอ ไปออกคลองมหาสวัสดิ์ แล้วเกิดความฉันทาใจให้สร้างวรรณคดีประเภทนิราศอันไพเราะไว้หลายเรื่อง เช่น

๑. กำศรวลศรีปราชญ์ (โคลง) ของ ศรีปราชญ์ สมัย
อยุธยา
๒. นิราศพระประชม (โคลง) ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๖
สมัยรัตนโกสินทร์
๓. นิราศพระแท่นดงรัง (กลอน) ของนายมี แต่งเมื่อ พ.ศ.
๒๓๖๘ สมัยรัตนโกสินทร์
๔. นิราศสุพรรณ (โคลง) ของสุนทรภู่แต่งเมื่อ พ.ศ.
๒๓๘๔ สมัยรัตนโกสินทร์

๕. นิราศพระประธม (กลอน) ของ สุนทรภู่ แต่งเมื่อ
พ.ศ. ๒๓๘๕ สมัย
รัตนโกสินทร์
๖. นิราศสุพรรณ (กลอน) ของ นายมีแต่งเมื่อ พ.ศ.
๒๓๘๗ สมัยรัตนโกสินทร์
๗. นิราศพระปฐม (กลอน) ของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์)
เข้าใจว่าแต่งราว พ.ศ.
๒๔๑๗ สมัยรัตนโกสินทร์

มีสถานที่ซึ่งกวีได้พรรณนาถึง ตามรายทางที่ผ่านไป
ดังต่อไปนี้

บทกวีนิราศ

ตามคลองบางกอกน้อยถึงบางใหญ่

๑. คลองบางกอกน้อย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
ทรงพระนิพนธ์ถึงคลองบางกอกน้อยไว้ใน นิราศพระ
ประชม ว่า

๑ ถ้ำถึงบางกอกน้อย	นอนรบบม
เรียงอยากกอกกรักรักรม	ตรากรตรง
วานกอกช่วยกอกกระดม	ดูดอก เรียมเอ๋ย
กอกกรักรักรเรียงเหลือทั้ง	ทอดทั้งกอกถอนๆ

เมื่อ นายมี ไปพระแท่นดงรังผ่านมาถึงคลองบางกอกน้อย
ได้รำพันไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

มาตะขิงถึงคลองบางกอกน้อย
ยิ่งเศร้าสร้อยเสียใจเป็นใหญ่หลวง

โทมัสคัดกลักลุ่มถึงฟุ่มพวง
 จนล้วย่วงควรรไลเข้าในคลอง
 เห็นตลาดท้องน้ำประจำขาย
 ข้างแจวพายอิงออกมาซอของ
 เห็นสาวสาวแม่ค่าน้ำประคอง
 ฟุ่มมองมอประต่าน่าเอ็นดู
 ช่างงามเหมือนโฉมเฉลาเยาวยอก
 ยังไม่ถอกกำไลใส่คัมพู
 นำส่งสารคอนพายมาขายพลู
 ถ้าไต่อยู่กับพี่ระคิดวัน ๆ

เมื่อ สุนทรภู่ ไปสุพรรณ ใน พ.ศ. ๒๓๔๔ ท่านพรรณนาถึง
 คลองนี้ไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

๑ เลี้ยวทางบางกอกน้อย	ลอยแล
บ้านเก่าเข้าเรือนแพ	พวกพ้อง
เจียบเหงาเปล้าออกแด	ดูแปลก แรกเอย
รำลึกนี้กรักร้อง	เรียกน้องในใจ ๆ

เมื่อผ่านมามากคราวหนึ่ง ครึ่งไปพระประธม ใน พ.ศ. ๒๓๘๕
สุนทรภู่ กล่าวถึงคลองนี้ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

จนนาวาคลาคล่องเข้าคลองกว้าง
คำยลบางกอกน้อยละห้อยหวน
ตลาดแพแลตลอดเขาทอดพวน
แลแต่ล้นเรือตลาดไม่ขาดคราว
ทุกเรือแพแลล้นระยับเจียบ
ยิ่งเย็นเย็นขยามคึกให้หนักหนาว
ในอากาศกลาเกลื่อนด้วยเคียนดาว
เป็นลมว่าวเฉื่อยฉิวหวิวหวิวใจ
โอบายกกอกกอกเล็ดให้เหือดโรก
อันความโศกนี้จะกอกออกที่ไหน
แม่นไค้แก้วแววตามายาใจ
แล้วก็ไม่พังกอกคอกจริงจริง ฯ

คราว นายมี ไปเก็บอากรที่สุพรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖ ก็
พรรณนาถึงคลองบางกอกน้อยนี้ไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

ค่อยเลือนล่องเข้าคลองบางกอกน้อย
ดูเรือมรือยเรือแพแม่ค้าขาย

ลางคนเล่าเจ้าการมคคมา
 ไม่มีอายอกสกับผู้ใด
 ที่ลางคนไ้ระเบียบคุณเรียบร้อย
 ไม่มากนักน้อยเรจาอชฌาสัย
 มีคนช้อออองคณิงไป
 ไม่มีใครซังซิงทงหญิงชาย
 ที่ลางคนม้งมีเพวระชฌอ
 มั่นทงชอทงรบเอาฉิบหาย
 ลางล้าเมียบแจ้วห้วมัวแจ้วท่าย
 คุณยายตามประสาเขาหากิน ฯ

ส่วน หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) กล่าวถึงคลองบางกอกน้อย
 ไว้ใน นิราศพระปฐม ว่า

อรุณรุ่งเรืองแสงแจ้งกระจ่าง
 เข้าคลองบางกอกน้อยละห้อยหา
 ฝันเฝ้าใจใช้จิตนั้นติดตาม
 จะหาหาหมอกอกกชาชอกกาย

หนึ่งอยู่ข้างนอกใหญ่ยังไม่ถอย
 ข้างนอกน้อยๆจะให้ไซ้ใจหาย
 แม่เอยข้างนางกอกคอกจะคลาย
 ข้างไม่คล้ายเอยข้างไม่สรวนครวญ ฯ

๒. วังหลัง

วังหลัง คือที่ประทับนี้เป็นบริเวณโรงพยาบาลศิริราช
 ถนนบริพัตร กว้างหลายท่านที่ผ่านวังหลังได้พรรณนาไว้ต่าง ๆ กัน
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรง
 พระนิพนธ์ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑ วังหลังแลอนาถไอ	อนิจจัง
ไร้ราชผู้ผ่านวง	วิบัติสิ้น
ถวิลนุชแม่เนาหลัง	ลับเนตร พี่เอย
ร้างคู่ดูจักดิน	ประดาขเพียงวงหลังฯ

๑ เห็นวงร้างคิดร้าง	แรมสมร แม่ฤา
ร้างเรศรักเรียมจร	จากน้อง
เจียรใจจะขาดรอน	รณสวดี ราแม่
หวลกลับคิดอาบต้อง	ตัดน้ำใจจร ฯ

นายมี กล่าวไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

ถึงวังหลังเห็นวังสงัดเงียบ

เย็นยะเยียบรกรากินจาเฮีย

แต่ก่อนเป็รื่องเรื่องฟ้าสง่าเอย

พระคุณเคยเป็นเกล้าชาวบุรี ฯ

ส่วน สุนทรภู่ นั้น มีความสัมพันธ์กับวังหลังมาก โดยที่
 มจรถาไศยเป็นนางนมพระธิดาในกรมพระราชวังหลัง สุนทรภู่
 เคยอยู่ในวังหลังกับมารดา และได้ถวายตัวเป็นข้าในกรมพระ
 ราชวังหลังมาตั้งแต่ยังเด็ก ได้รับการศึกษาที่วัดชีปะขาว
 (ที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า) จนกระทั่งรุ่นหนุ่ม ได้ลอบรัก
 ใคร่กับหญิงชื่อนจันทร์ ซึ่งต่อมา สุนทรภู่ได้จนตรัดเป็น
 ภรรยา ทำนองเจ้าครอกข้างในช่อทองอยู่ ซึ่งเป็นอัครชายา
 ในกรมพระราชวังหลัง จะยกประทาน แต่สุนทรภู่อยู่กับจันทร์
 ไม่ยก ภายหลังหย่าร้างกัน สุนทรภู่มีภรรยาอีกชื่อนม
 และจันทร์ก็มีสามีใหม่ สุนทรภู่ยังคงรำลึกถึงจันทร์อยู่เสมอ
 จึงได้รำพึงเป็นความเปรียบเปรยถึงจันทร์ ไว้ในนิราศต่าง ๆ
 หลายเรื่องและหลายครั้ง

ในนิราศสุพรรณ ของ สุนทรภู่ กล่าวไว้ว่า

๑	วังหลัง ^๕ ครึ่ง ^๕ หนุ่ม ^๕ หน้า ^๕	น้อง ^๕ เอ๋ย
	เคย ^๕ อยู่ ^๕ ชุมชน ^๕ เชย	คำ ^๕ เข้า
	ยาม ^๕ นท ^๕ เคย ^๕ เสย	ลิ้ม ^๕ พื ^๕ ก ^๕ ที่ ^๕ แฮ
	ต่าง ^๕ ชน ^๕ อน ^๕ แอบ ^๕ เกล้า	คลาด ^๕ แคล ^๕ ว ^๕ แล้ว ^๕ หนอ ^๕

๑	คิด ^๕ คำ ^๕ รำ ^๕ ลึก ^๕ ไว้	ใคร ^๕ เดือน
	เคย ^๕ รัก ^๕ เคย ^๕ ร่วม ^๕ เรือน	ร่วม ^๕ รู้
	อย่า ^๕ เคือง ^๕ เรื่อง ^๕ เรา ^๕ เขื่อน	ยาม ^๕ แก่ ^๕ แม่ ^๕ เอ๋ย
	ใคร ^๕ ทม ^๕ ซู่ ^๕ ซู่	ช่วย ^๕ คำ ^๕ คำ ^๕ โคลง ^๕ ฯ

ใน นิราศพระปฐม ของ สุนทรภู่ กล่าวไว้ว่า

ดู^๕วัง^๕หลัง^๕ยัง^๕ไม่^๕ลื^๕ม^๕ท^๕ป^๕ล^๕ม^๕ริ^๕ก^๕
 เคย^๕ม^๕มี^๕ตร^๕มา^๕ก^๕มา^๕ย^๕ท^๕ง^๕สา^๕ย^๕ห^๕ญ^๕ิง^๕
 มา^๕ยาม^๕ก^๕ก^๕น^๕ก^๕ด^๕ง^๕ท^๕พ^๕ง^๕พ^๕ง^๕
 ธ^๕นา^๕ถ^๕น^๕ง^๕น^๕อ^๕ย^๕ห^๕น^๕า^๕น^๕า^๕ถ^๕า^๕น^๕อ^๕ง^๕ ฯ

ใน นิราศสุพรรณ ของ นายมี กล่าวไว้ว่า

ถึง^๕วัง^๕หลัง^๕เห็น^๕วัง^๕ส^๕ง^๕ค^๕ง^๕เ^๕ย^๕
 เห็น^๕ข^๕ะ^๕เ^๕ย^๕ย^๕โร^๕ร^๕า^๕น^๕า^๕ส^๕ง^๕ล^๕า^๕ร

เสด็จขยับลิบลิบเข้านิพพาน

ยังยืนนานแต่พระนามทั้งสามกรม

มีพระหน่อเจ้านายทั้งหลายมาก

ข้างตกยากเต็มทักมิดม

ข้างทรงทำราชการสำราญรมย์

รับสั่งชมไปรคปรานปรทานพร

มีสำเภาเลากาเป็นผาสุก

ขรรเทาทุกซ์ห้ามแห่นแน่นสลอน

ขอชมบุญบารมีชุลีกร

แล้วเลยจรจากมาพินหน้าวัง ฯ

๓. บางวันน้อยหรือบางหวาน้อย

คำยลบางว่า คือ เขตส่วนที่ต่อไปจากบริเวณศิริราช

กันเหนือ ตอนที่ยังเป็นเป็นอาณาเขตสถานีรถไฟธนบุรี

มีวัดบางวันน้อย หรือวัดอมรินทราราม อยู่ปากคลอง

บางวันน้อย ซึ่งในวรรณคดีประเภทนิราศกล่าวถึงไว้ดังนี้

สุนทรภู่ เขียนไว้ใน นิราศพระปฐม ว่า
 ขางขว้าน้อยน้อยจิตด้วยพิสมัย
 น้อยหรือใจจิตจางให้หมางหมอง
 หมายถึงรักจักไต่พิงเหมือนหนึ่งน้อง
 ให้เจ้าของชายหน้าทั้งตาบ ๖

ใน นิราศพระปฐม ของ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) กล่าว
 ถึงขางขว้า ไว้ดังนี้

ถึงขางขว้าว่าใจชาโลยสมร
 เหมือนเรือมจรจากนางมาห่างเห
 ให้ว่าทรวงห้วงหลังอยู่ลึงเล
 มาว่าเหวอ้างว่างอยู่วังเวง ๖

๔. วัดอมรินทราราม

วัดอมรินทราราม อยู่ปากคลองขางขว้าน้อย ซึ่งแยก
 จากคลองบางกอกน้อยฝั่งใต้ เป็นวัดโบราณ เดิมชื่อวัด
 ขางขว้าน้อย ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ไต่ยกขึ้นเป็น
 พระอารามหลวง ตั้งพระอธิการวัดนี้เป็นพระราชาคณะ ต่อ
 มาในรัชกาลที่ ๑ กรมพระราชวังหลังทรงสถาปนาใหม่และ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดพระ
 ราชทานนามใหม่ว่า วัดอมรินทราราม ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ ถึงรัชกาลที่ ๕
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็โปรดให้ปฏิ-
 สังขรณ์อีก ในวัดนี้มีวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
 จำลอง มักเปิดให้ประชาชนนมัสการกลางเดือน ๓ ทกข
 มาภายหลัง เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ วัดนี้ถูกระเบิด
 ทำลายเสียหายมาก คงเหลือแต่โบสถ์น้อย ซึ่งอยู่ริมทาง
 รถไฟ เป็นโบสถ์เก่ามีมาแต่เดิม มีพระพุทธรูปเรียกว่า
 หลวงพ่อวัดโบสถ์น้อย ซึ่งชาวฉะเชิงเทราถือว่าศักดิ์สิทธิ์มาก
 วัดนี้ได้รับการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ขึ้นข้างในภายหลัง
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรง
 พรพณาไว้ใน นิราศพระประชม ของพระองค์ท่านว่า

๑ อัมรินทราวาศเพยง	อัมรินทร์ สฤณดีฤา
โสภาคย์พ่างภพอินทร์	อาจอ้าง
ขอเดชสุขามบดีนทร์	พำนักนั นุชแม่
กำจัดตัณกรมล่าง	เหล่าชู้ชิงโฉม ฯ

๕. โรงเรือ

เป็นที่เก็บเรือพระที่นั่งและเรือรูปสัตว์ต่าง ๆ อยู่ใน
เขตตำบลศิริราช อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
โรงเรือนนี้ ชาวต่างประเทศสนใจไปชมกันวันละมาก ๆ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้ทรง
พระนิพนธ์ถึงโรงเรือไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑ โรงเรือเรียดฝั่งตั้ง	ตาตุ
ไชยกิ่งโขนชู	ท่านไ้
วานเรือช่วยรับพยุ	พลันพราก มาเฮย
เชอญ่วนนาเวศให้	สว่างร้อนเรียมโรย ๆ

๖. บ้านบุ

บ้านบุเป็นตำบลขึ้นในอำเภอบางกอกน้อย จังหวัด
ธนบุรี ปัจจุบันมีตลาดบ้านบุ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรง
พระนิพนธ์ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

บ้านบุะบุะภาชนพ้อง	อุระภางค์ พี่เอย
ซ่อนซ่อนเพียงจักวาง	ซัพย์ม้วย
สุเอยพี่ไกลนาง	นับทุ่ม โมงแม่
แม่แม่มาได้ด้วย	ดับร้อนซ่อนหาย ฯ

ในคราวสุนทรภู่ไปสุพรรณ เมื่อผ่านบ้านบุ ก็ได้รำพันถึง
หญิงชื่อจันทร์ ซึ่งเคยเป็นภรรยา แล้วเลิกร้างกันไปไต่คืบ
ใหม่ คงจะอยู่ที่บ้านบุ สุนทรภู่ จึงเขียนเปรียบเปรยไว้
ใน นิราศสุพรรณ ว่า

๑ ยลบ้านบ้านบุตั้ง	ตึกขึ้น
ชุกคืดเคยชมจันทร์	แจ่มฟ้า
ยามยากหากบ้นกัน	กินชก นล็กแฮ
มคฺชชนหน้า	นุชปลื้มลื้มเดิม ฯ
๑ เสียดายสายสวาทโอ	อาวรณ
รักพี่มิโทษกร	กับน้อง
จำจากพราภพลัดสมร	เสมอชีพ เรียมเอย
เสียนุชดุจทรวงต้อง	แตกฟ้าผ่าสลาย ฯ

นายมี พรรณนาไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า
 ถึงบ้านบุษบันสนั่นกิ่ง
 เขาหลอมทองเทถ่ายละลายไหล
 ทรวงพริ้วอันเหมือนหนึ่งทองในกองไฟ
 ทำกระไรอื่นเราจะเขาย่าง ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็กล่าวถึงบ้านบุ ใน นิราศพระ
 ปฐม ค่ายเช่นกัน ว่า

ถึงบ้านบุษบันเขารนค่อน
 เหมือนพชอนทรวงคั่นกิ่งผิงผิง
 เขาหลอมทองเทถ่ายละลายเลง
 พริ้วอันเร้งในอรายิ่งกว่าทอง
 ถึงทองรอนรอนเพลิงตะเกิงกำ
 พอดก่นาเย็นทั่วไม่มีหมอง
 อนรอนพนดงนาทงลาคดอง
 อย่างมาลองดูบชะโลมไม้โสมนัส ฯ

๗. วัดสุวรรณาราม

วัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่ฝั่งใต้ของคลองบางกอกน้อย
 ฝั่งวัดถนนบุรี เดิมชื่อวัดทอง เป็นวัดโบราณ พระบาท

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดให้สถาปนาใหม่
แล้วพระราชทานนามว่าวัดสุวรรณาราม ต่อมารัชกาลที่ ๓
ได้ทรงปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม ภายในพระอุโบสถมี
ภาพจิตรกรรมฝาผนังงดงามมาก

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้ทรงพรรณนาถึงวัดนี้ ไว้ใน
นิราศพระประธม ว่า

วัดสุวรรณบรรโบสถ์ล้ำ	ลายสุวรรณ
กระจำแสงแจ่มจันทร์	แจ่มจ้า
ถวิลภักตร์พิมลพรรณ—	โนภาษ นามแม่
ขามเมื่อผัดผิวน้ำ	พิศหน้าชวนชม ฯ

นายมี กล่าวไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

ถึงวัดทองทองทาบอยู่ปลายเปล่ง
แผ่แสงเืองเนื้อทองไม่หมองหมาง
พิศถึงแหวนทองท่อนองนาง
เคยสำอางใส่อวคประกวกกัน
พิศเคยขอแหวนยอคน้องถอกให้
มาสอกใส่นิ้วขยับแล้วขยับัญ

ไอ้ออกเอยเคย^๕ชนทุกค^๕นวัน
ค^๕ค^๕ถึงข^๕วณ^๕น^๕ย^๕นา^๕ย^๕ง^๕อ^๕ว^๕ร^๕ณ^๕ ๑

ส^๕ว^๕น ส^๕น^๕ท^๕ร^๕ฏ^๕ น^๕น^๕ ค^๕ร^๕ว^๕ท^๕า^๕น^๕ไป^๕น^๕ม^๕ล^๕ก^๕า^๕ร^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ช^๕ม^๕เม^๕อ^๕
พ.ศ. ๒๓๘๕ ไ^๕ท^๕เ^๕ย^๕เ^๕น^๕ร^๕ำ^๕พ^๕น^๕ด^๕ง^๕น^๕อ^๕ง^๕ส^๕ำ^๕ว^๕ต^๕ำ^๕ง^๕บ^๕ิ^๕ค^๕ำ^๕ส^๕อ^๕ง^๕ค^๕น^๕ ท^๕อ^๕
ฉ^๕ิม และ น^๕ิม ซ^๕ง^๕ท^๕ง^๕ฉ^๕ิมและน^๕ิมด^๕ง^๕แ^๕ก^๕เ^๕ร^๕ร^๕ม^๕แล^๕ว^๕ และไ^๕ท^๕
ป^๕ล^๕ง^๕ศ^๕พ^๕ท^๕ว^๕ค^๕ท^๕อ^๕ง ห^๕ร^๕อ^๕ว^๕ต^๕ส^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕า^๕ร^๕า^๕ม^๕น^๕ ส^๕น^๕ท^๕ร^๕ฏ^๕จ^๕ึง^๕ร^๕ำ^๕พ^๕ิง^๕
ไ^๕ว^๕ใน น^๕ิ^๕ร^๕ำ^๕ศ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ช^๕ม^๕ ว^๕า

ด^๕ง^๕ว^๕ค^๕ท^๕อ^๕ง^๕ห^๕ม^๕อ^๕ง^๕ค^๕เ^๕ร^๕ำ^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ง^๕า^๕เ^๕ย^๕ย^๕
เ^๕ย^๕น^๕ย^๕ะ^๕เ^๕ย^๕ย^๕บ^๕ห^๕ย^๕อ^๕ม^๕ห^๕ญ^๕ำ^๕ป^๕ำ^๕ชา^๕ฉ^๕
ส^๕ง^๕ส^๕ำ^๕ว^๕ฉ^๕ิม^๕น^๕ิม^๕น^๕อ^๕ง^๕ส^๕อ^๕ง^๕น^๕ำ^๕ว^๕
ม^๕ำ^๕ป^๕ล^๕ง^๕ท^๕เ^๕ม^๕ร^๕ท^๕อ^๕ง^๕ท^๕ง^๕ส^๕อ^๕ง^๕ค^๕น^๕
ข^๕อ^๕บ^๕ุ^๕ญ^๕ญ^๕ำ^๕อ^๕ำ^๕น^๕ิ^๕ส^๕ง^๕ส^๕ำ^๕น^๕ง^๕ส^๕น^๕อ^๕
ช^๕ำ^๕ว^๕ย^๕ส^๕ง^๕ส^๕อ^๕ง^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕ส^๕ว^๕ส^๕ก^๕ิ^๕ไป^๕ย^๕ุ^๕ก^๕ิ^๕ส^๕น^๕ก^๕
ค^๕ิ^๕ว^๕ำ^๕ล^๕ย^๕ไ^๕ท^๕ร^๕ภ^๕พ^๕จ^๕ย^๕ส^๕ก^๕ล^๕
ป^๕ร^๕ะ^๕จ^๕ว^๕ย^๕จ^๕น^๕จ^๕ะ^๕ไ^๕ด^๕้^๕พ^๕ย^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ส^๕ย^๕ก^๕ัน ๑

น^๕อ^๕ก^๕จ^๕ำ^๕ก^๕ัน ส^๕น^๕ท^๕ร^๕ฏ^๕ ย^๕ิง^๕ก^๕ล^๕ำ^๕ว^๕ด^๕ง^๕ห^๕ญ^๕ิง^๕อ^๕ก^๕ผู้^๕ห^๕น^๕ง^๕ อ^๕อ^๕ก^๕ช^๕อ^๕ว^๕ำ^๕
เก^๕ส^๕ร^๕ำ ซ^๕ง^๕ค^๕ง^๕จ^๕ะ^๕ป^๕เ^๕็น^๕ห^๕ญ^๕ิง^๕ท^๕ี่^๕ส^๕น^๕ท^๕ร^๕ฏ^๕ห^๕ล^๕ง^๕ร^๕ัก^๕เข^๕ำ^๕ข^๕ำ^๕ง^๕ค^๕เ^๕ย^๕ว^๕
และห^๕ญ^๕ิง^๕น^๕ัน^๕ก^๕ั^๕ต^๕ำ^๕ย^๕ไป^๕แล^๕ว^๕ ไ^๕ท^๕ป^๕ล^๕ง^๕ศ^๕พ^๕ท^๕ว^๕ค^๕น^๕เ^๕่น^๕ก^๕ัน ว^๕ำ^๕ไ^๕ว^๕ค^๕ง^๕น^๕

^๕ทั้งแควเนตรเกสรามณฑาทิพย์
^๕งลอยลิลล่องถึงสรวงสวรรค์
^๕จะเกิดไหนดไค้อยู่คี่วัน
^๕ขยำ^๕ม^๕ัน^๕ตรา^๕ย^๕เป็น^๕เหมือน^๕เช่น^๕นี้ ๑

ใน นิราศสุพรรณ ของ นายมี พรรณนาไว้ว่า

^๕ถึงวัดทองที่คันทอ^๕วาส
^๕คิดถึง^๕ยา^๕ท^๕ย^๕พิ^๕ตร^๕เหมือน^๕จิต^๕หวัง
^๕เคย^๕เส^๕ก^๕มา^๕ท^๕น^๕ย^๕ละ^๕ค^๕ว^๕ง
^๕ท^๕ง^๕เร^๕อ^๕ค^๕ง^๕เร^๕อ^๕ก^๕น^๕เป็น^๕หล^๕น^๕ไป
^๕ท^๕ว^๕ย^๕ท^๕ร^๕ง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕า^๕ช^๕ศ^๕ร^๕ที่^๕อา^๕อ^๕ต^๕สา^๕หะ
^๕ถ^๕ว^๕าย^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ก^๕จ^๕ิน^๕ทิ^๕พ^๕โก^๕ไ^๕ส^๕ย
^๕ส^๕ร^๕้าง^๕ก^๕ศ^๕ล^๕ท^๕่าง^๕ท^๕่าง^๕ท^๕ก^๕อ^๕ย^๕่าง^๕ไป
^๕ด^๕ัง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ท^๕ย^๕ห^๕มา^๕ย^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕โ^๕ฬ^๕ิ^๕ญ^๕า^๕ณ ๑

^๕ก^๕ว^๕อ^๕ก^๕ผู้^๕หน^๕ง^๕ท^๕ก^๕ล^๕า^๕ว^๕ด^๕ง^๕ว^๕ัด^๕ทอง ไว้ในนิราศของท่านด้วย คือ
^๕หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เขียนไว้ใน นิราศพระปฐม ว่า

^๕ถึงวัดทองหมองคล้ำส่ำสลาย
^๕ไม่เหมือนสายสร้อยทองผ่องจำรัส
^๕จากแม่ผิวทองคำเพราะกรรมชด
^๕ชมนต์วัดทองสร้างเกิดต่างทอง ๑

๘. วัดศรีสุตาราม

เมื่อเรือแล่นไปตามทางในนิราศนี้ ไม่นานก็จะถึง
 วรรณคดีสถานอีกแห่งหนึ่ง คือ วัดชีปะขาว หรือที่เรียก
 กันในข้างบนว่า วัดศรีสุตาราม ตั้งอยู่ฝั่งใต้ของคลอง
 วกนเดิมเรียกกันว่า วัดชีปะขาว หรือวัดชีปะขาว ยางที่
 เรียกวัดปะขาวก็มี เป็นวัดโบราณ มีมาก่อนสมัยรัตน-
 โกสินทร์ ครั้นในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธ-
 ยอดฟ้าจุฬาโลก และกรมสมเด็จพระศรีสุตารักษ์ ได้ทรง
 สถาปนาใหม่ ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ปฏิสังขรณ์ แล้วพระราชทาน
 นามใหม่ว่า วัดศรีสุตาราม

เมื่อ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จผ่านวัดชีปะขาว
 ก็ทรงมีอารมณ์ในเชิงกวี และทรงเปรียบเทียบกับกล่าว
 อ้างตัวละครเอกในวรรณคดี คือ อิเหนาและบุษบา ตอน
 ประดาไปไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑ ชีปะขาวนามช่ออ้อย	ชิงน
ฤว่าชีสัปรดณ	แต่ก
ชวนตาปะขาวชน	โตนลวก หอยแฮ
เหตุจึงปรากฏช	ชื่อไว้สำคัญ ฯ

๑ ถวิลปางรเด่นคลังไคล้ แอหนัง

เสมอออกเรียบแรมวง คลั่งน้อง

ห้วงหน้าระวังหลัง หลายห้วง ห่วงแฮ

ห้วงสุดห้วงห่างห้อง ห่วงให้ใจโหย ฯ

นายมี อีกคนหนึ่ง เมื่อผ่านวัดนี้ ในคราวไปพระแท่นดงรัง
ได้รำพันไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ของตน ว่า

มาถึงวัดชะขาวยิ่งเศร้าสร้อย

นาวาลอยลပ်ไปไกลสมร

พลิกกลิ้งโคกกาอนาทร

สะท้อนถอนจิตใจไม่สลาย ฯ

เข้าใจกันว่า วัดนี้เป็นสำนักศึกษาในวัยเยาว์ของ สุนทรภู่
กวีเอกของไทย เพราะท่านได้เขียนเล่าไว้ใน นิราศสุพรรณ
ของท่านว่า

๑ วัดปะขาวคราวรู้ เรียนเขียน

ทำสูตรสอนเสมียน สมุดน้อย

เดินระวางระวังเวียน ห่วงวัด ปะขาวเอย

เคยชนกลิ้งกลิ้งสร้อย สวาทห้องกลางสวน ฯ

ยังเหลือแต่แม่ศรีสาครอยู่
 ไปสั่งสุ่เส่นหานางสาหัส
 จะเชิญเจ้าเท่าไรก็ไม่ลง
 ให้คนทรงเสียใจมิไ้เซย ฯ

ก๊วกท่านหนึ่ง คือ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ไ้กล่าวถึง
 วัคชีปะขาวไว้ในยถนิพนธ์ นิราศพระปฐม คราวไปนมัสการ
 พระปฐมเจดีย์ ว่า

วัคชีปะขาวชาวชกมืเหลือ
 ไม่เหมือนเอนนวลสาวที่ชาวช่า
 จะแลไหนก็วิไลยวิลาส
 คึงหนึ่งนำทิพสุรามาयाทรวง ฯ

๙. บางขุนนนท์

บางขุนนนท์ อยู่ทางฝั่งใต้ของคลองบางกอกน้อย เป็น
 ตำบลขึ้นในอำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
 พระประธม ว่า

๑ บางขุนนนท์ขออ้าง	แต่ปาง
รอยช่อบุณนายบาง	บอกไว้
ขุนเอยนิราศนาง	นอนเปลี่ยว มาพ่อ
ขุนช่วยบอกเขาวให้	รับร้อนตามเรียม ฯ

สุนทรภู่ กราวไปพระประธม ก็กล่าวถึงบางขุนนนท์ไว้ใน
นิราศพระประธม เช่นกัน ท่านเขียนไว้ว่า

บางขุนนนท์ค้นลำพดหึงห้อย
เหมือนเพชรร้อยพลอยพราวสว่างไสว
จึงหวัตร้องซ้องเสียงเวียงเวไร
จะแลไหนเงียบเหงาทุกเหว้าเรือน ฯ

ส่วน หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) นั้น เมื่อถึงบางขุนนนท์
ก็ได้แสดงชั้นเชิงกวีของท่าน โดยพรรณนาไว้ใน นิราศ
พระปฐม ถ้วย แต่ได้พรรณนาภายหลังจากที่ได้กล่าวถึง
บางผักหนามและบางบำหรุแล้ว ว่า

โอมณฑาทายาหัยของพี่เอ๋ย
 เมื่อไรเลยจะได้ชิมประสมสอง
 แม้นดอกฟ้าคลาเคลอนลงเหมือนปอง
 ก็ไม่ต้องขวายชวนเที่ยวชนชุก
 เมื่อเข้าที่ปฏิพัทธยัษฐี
 จะกล่าวกลอนกล่อมเล่นให้เป็นสุข
 บางขุนนนพิต้องทนเหมือนนนทุก
 สุกจะปลุกปล้ำใจให้สยาย ฯ

๑๐. บางผักหนาม

บางผักหนาม มีคลองบางผักหนามแยกจากคลอง
 บางกอกน้อย ทางฝั่งเหนือ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรง
 พระนิพนธ์ถึงบางผักหนามนี้ไว้ใน นิราศพระประชม ของ
 พระองค์ท่านว่า

๑ บางผักหนามนี้กล้าน	ศัตรู นุชนา
เรียบบาราศเขาวง	รยาตรแล้ว
อยู่หลังเกลือกปวงวิป	ปองเสนห์
ใครจักกรรขนิษฐ์แล้ว	แผกพันพาลไภย ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็อีกท่านหนึ่ง ได้ร่ำพันเชิงนิราศ
เกี่ยวกับบางผักหนามไว้ใน นิราศพระปฐม ของท่านว่า

โอ้พอกเมฆลาเหหาไหน
แต่จากไปมิไ้คนมาเห็นหวง
ที่รมนำทำร่อเหมือนฟ้อลวง
ร่อให้วังคำตอสิรอตาย
โอ้ที่ยุบยุบไ้กล่นน้ไม่หัก
เช่นที่รักมิไ้ซึมเหมือนสมหมาย
บางผักหนามยามยากหากเสียกาย
ไ้คงกายมาเพราะปามผักหนามคง ฯ

๑๑. บางบำหรุ

บางบำหรุ ตั้งอยู่ฝั่งเหนือของคลองบางกอกน้อย
ปากคลองบางบำหรุมีวัดนายโรง และตอนลึกเข้าไปใน
ลำคลองบางบำหรุ ก็ยังมีวัดบางบำหรุอีกวัดหนึ่ง
ถ้าสรवलศรีปราชญ์ ซึ่งน่าจะนับไ้ไ้ว่า เป็นวรรณคดี
เชิงนิราศเรื่องเอก ในประวัติวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยา
และเป็นแบบแผนของการแต่งโคลงนิราศในยุคหลัง สืบมาจน
ทุกวันนี้ ไ้กล่าวถึงบางบำหรุไ้ ว่า

๑ ฝ่ายสงฆ์โนกให้ หานาง แม่ฮา
 รมมทนทึงแทงโลม ลิ่นเล้า
 มาดลบำรุคราง ครวญสวาสดี
 ให้บำรุหน้าเห่น้ำ จอดใจ ฯ

๑ บำรุบำราษแก้ว กูมา
 จักบำรุใครใคร ช่วยได้
 บำรบเร่อมอา บำร้าง ละเลอย
 โอ้บเร่อมน้องให้ ใฝ่เห่นสองเห่น ฯ

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ก็ทรงพระนิพนธ์เกี่ยวกับบาง
 บำหรุไว้ใน นิราศพระประธม ด้วยเช่นกัน มีความว่า

๑ บางบำรุเหมือนพี่ไร บำรุง
 จากสถิตยสถานกรุง กลิ่นสน
 เคยเนานุชปรนปรุ สุกนธสัง พินา
 มาตรการแตกตมรณ เรือร้างบำเรอห์ ฯ

สุนทรภู่ ก็ได้พรรณานาามณ์เชิงกวีเกี่ยวกับบางบำหรุ
 ไว้ใน นิราศพระประธม ของท่านว่า

บางข้าพรเหมือนบ่าวบ่าวรัก
จะพองพอกพัสเหมือนมาดหมาย
ไม่เหมือนนักรักครองเพราะสองราย
เห็นฝักฝ่ายเพื่อนหลงด้วยทรงโลม ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) อีกท่านหนึ่ง ที่ได้ฝากฝีปากใน
เชิงกวีนิพนธ์เกี่ยวกับบางข้าพรไว้ใน นิราศพระปฐม ว่า

บางข้าพรเวียมบ่าวเรอเสนอพักตร์
โอ้ทราวมรักจำวักมึงบ่าวรงสนอง
เพราะต่างคักคิมไต่สนนิมปอง
แต่ลอบลอลองแลเหลียวไม่เปรี้ยวเค็ม ฯ

๑๒. บางระมาด

บางระมาด เป็นตำบลขึ้นในอำเภอตลิ่งชัน จังหวัด
ธนบุรี อยู่ทางฝั่งตะวันตกของคลองบางกอกน้อย มีคลอง
บางระมาดแยกคลองศาลเจ้าไปจดหนองขี้เหล็ก ในอำเภอ
ตลิ่งชัน กำสรวลศรีปราชญ์ ได้กล่าวถึงบางระมาดไว้ว่า

๑ กล้วยอ้อยเหลืออ่านอ้าย	ผักนาง
จรหาดเลขคนหนา	ฝั่งเฝ้า
เย็บมาลูดลาง	รมาด
ถนัดรมาดเด่นเต้า	ไต่ฉนวน ฯ

ใน นิราศพระประธม ของ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ว่า

๑ บางระมาดนามแม่น้มาท	หมายมิตร
ประมาณสี่ห้าปีคิด	มาทน้อง
มาทนุชหนึ่งสุจริต	เรียบมาท
ห่อนมาทรักอันพ้อง	เฉพาสร้อยสุดาเดี๋ยวๆ

ใน นิราศพระแท่นดงรัง ของ นายมี ว่า

ถึงตำบลบางระมาดอนาถจิต
 เหมือนพี่คิดมุ่งมาดสวาทหมาย
 ก็ไต่สัสมชน้องประคองกาย
 แล้วกลับกลายเป็นพลัดพรากไปจากทรวง ฯ

ใน นิราศสุพรรณ ของ สุนทรภู่ ว่า

๑ บางระมาดมีมิตรครั้ง	คราวงาน
บอกบทบุณยังพยาน	พยักหน้า
ประทุนประดิษฐาน	แทนฮ้อง หอเอย
แหวนประดับกับผ้า	ฟ้อ่างรางวัด

สุนทรภู่ คราวไปพระประธม ก็กล่าวถึงบางระมาด ไว้ใน
 นิราศพระประธม ว่า

บางระมาดมากหมายสายสวาท
 ว่าสมมากเหมือนใจแล้วไม่เหมือน
 แสนสวาทมากหมายมาหลายเดือน
 มีแต่เคลอนแคลวคลาคละหลาดใจ ฯ

คราว นายมี ครั่งเป็นหมื่นพรหมสมพัตร ไปเก็บอากรเมือง
 สุพรรณ ก็พรรณาไว้ใน นิราศสุพรรณ อีกว่า

บรรลึงบางระมาดอนาถจิต
 นิ่งพินิจในน้ำใจประสงค์
 เคยจดจำสำคัญไว้มั่นคง
 ด้วยพันธู์ พงศ์พวกพ้องในคลองมี
 มาเป็นเพื่อนเจ้าข้าคราวชั้นหมาก
 เพื่อนก็มากมาประมวลออยู่สวนศรี
 เพราะผู้หญิงตลิ่งชันขยันดี
 เขาจึงมีเมียสวนแต่ล้วนงาม
 ที่บางกอกกินหมอยู่ไม่ได้
 มาพอใจจงรักกินผักหนาม
 ออกซื้อเพื่อนแต่ในใจอย่าไ้อจาม
 จะแหวถามกลัวจะซ้ำขอลาเอ๋ย ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็ไต่กล่าวถึงบางระมาดไว้ใน
นิราศพระปฐม ว่า

บางระมาดเหมือน^๕พม่าศวาทหวัง
ไม่สมดังพิศวาสเหมือน^๕มาคหมาย
ที่ไต่^๕ชมสมมาคยังคลาคลาย
เพราะหลายรายหลายรักหนักอารมณ์
เหมือน^๕แม่น้ำลำคลองเป็นสองแยก
สุดจะแจกจักใจออกให้สม
ส่งสารสาธิกานางที่บาง^๕พรม
ถูกลม^๕ล่องหาจะหนาวใจ ฯ

๑๓. วัดไก่เตี้ย

วัดไก่เตี้ย ตั้งอยู่ปากคลองวัดไก่เตี้ย ในเขตอำเภอ
ดลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี อยู่ทางฝั่งตะวันตกของลำคลอง
วัดชะลอ เป็นวัดโบราณ ท่านเจ้าพระยาบวรรัตนพิพิ
(สน สนธิรัตน์) ในรัชกาลที่ ๑ ได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใน
รัชกาลนั้น

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ถึงวัดโก่เตียบ
ไว้ใน นิราศพระประธม ของพระองค์ท่านว่า

๑ เรือถึงวัดโก่เตียบ	ตาแสง
หาไก่ป่าูป่แปลง	แต่ไก่
กาลอลิตาสสมแพง	เพื่อนพี่ น้องนา
วานช่วยน่านุชช	ช่องเต้าตามเรียบ ฯ

๑ ถวิลลอราชคลังไคล	ไหลหลง
ถึงเพื่อนแพงสององค์	พี่น้อง
เสมอฝักคลังไคลพวง	หวังสุด สวาดินา
รักฤสมเสนห์ข้อ	ขัดค้ำขวางเชิง ฯ

ใน นิราศพระแท่นดงรัง ของ นายมี้ กล่าวไว้ว่า

มาถึงวัดโก่เตียบยังเสียจิต
นั่งพิณเสียดายไม่หายห่วง
ยิ่งแลลย์แก้วตาสุตากว
ครรรไลลวงล่องลอยนาวามา ฯ

ส่วน สุนทรภู่ นั้น ท่านเขียนไว้ใน นิราศพระประธม
คราวไปพระประธม ว่า

วัดโก่เตี้ยไม่เห็นโก่เห็นไทรต่ำ
 กอระกำแกมสละขึ้นไสว
 หอมระกำก็ยังชำระกำใจ
 ระกำไม่เหมือนระกำที่ชำทรวง ฯ

นายมี เขียนไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า
 มาถึงวัดโก่เตี้ยละเหี่ยละห้อย
 เห็นโก่ต้อยเตี้ยวงแล้วนั่งเฉย
 ไม่ก่งคอขึ้นฟังเล่นอย่างเลย
 ฤาไม่เคยขึ้นขานรำคาญคอ
 ฤากลับแล้วร้องจะตรึงรัก
 เป็นไก่อ้วฤาว่าโก่ของใครหนอ
 ทุศีเลื่องเลศล้วนนวลละออ
 นำใคร่ต่อไปถวายไว้ในวัง
 ด้วยโก่เตี้ยเช่นนี้เห็นที่จะโปรด
 คงเป็นโศกศัลสมอารมณ์หวัง
 แต่ไม่มีโก่ต่อต้องรอรัง
 ก็นั่งนิ่งเลยไปครวโลจรว ฯ

ใน นิราศพระปฐม ของ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) กล่าวไว้ว่า

วัดไก่เตี้ยไก่ใคร่ไม่รู้
 คึกคักอยู่เคหานิจาเอ๋ย
 เมื่อไก่ขันพลนคันทันเสียบ
 ไข่ไก่เคยขันกุ่มเหมือนรูคอ ฯ

๑๔. สวนแดน

สวนแดน คลองในตำบลลี้ลิ่งชั้น อำเภอลี้ลิ่งชั้น
 จังหวัดธนบุรี อยู่ระหว่างวัดไก่เตี้ยกับวัดน้อยใน ปากคลอง
 แยกจากคลองวัดชะลอที่วัดไก่เตี้ย ไปจดคลองศาลเจ้า
 ยาวราว ๓ กิโลเมตร

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ถึง สวนแดน ไว้
 ใน นิราศพระปฐม ว่า

๑ สวนแดนมาลุด้าว	แดนสวน
ถวิลว่าขำจวน	จิตรใหม่
เห็นสวนคิดใคร่ชวน	สมรเที่ยว สวนแม่
แม้ไม่ขัดมาได้	หยุดค้างชมสวนฯ

สุนทรภู่ พรรณนาถึง ใน นิราศพระปฐม ว่า

ถึงสวนแดนแสนเลี้ยคายสายสวาท

มาสิ้นชาติชนมโลกให้ โศกแสน

ไปสรวรค์ชั้นบนคนละแดน

ไม่ร่วมแผ่นดินโลกยิ่งโศกใจ ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็กล่าวไว้ใน นิราศพระปฐม
ของท่านว่า

ถึงสวนแดนแสนเลี้ยคายสายสุคา

พสุธาเดียวจะห่างไปต่างแดน

มาเปล่าเปลี่ยวเที่ยวเตรศอยู่เขตสวน

ให้ โหยหวนห้วงนุสน์สุดแสน

ไต่ซ่มแต่ไพร่บางไว้ต่างแดน

ไม่เหมือนแม่นนอนแอบใต้แนบแนม ฯ

๑๕. สวนหลวง

สวนหลวง อยู่ฝั่งตะวันตก ของคลอง วัดชะลอ
ระหว่างวัดน้อยในถึงวัดชัยพฤกษ์มาลา ต่อมาตกเป็นที่ของ
คุณจอมกัลยาในรัชกาลที่ ๕ แล้วแบ่งขายบ้าง ถวายเป็นที่

อิริยสงฆ์ของวิเศษวิทยุมารดาอย่าง และมีทชงตกเป็นของ
นางชั้น แดงอร่าม ภายในที่นั้น ยังมีสระกว้างยาวประมาณ
ร้อยเมตรและมีลำคู (ตรงข้ามวัดพิบูล) ขุดแยกจากคลอง
วิเศษหล่อฝังตะวันตกเข้าไปสู่สระ ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นทาง
เรือพระที่นั่งในเวลาเสด็จประพาส แต่เดิมนั้นคูและสระนั้น
เขินเสียแล้ว

ใน นิราศสุพรรณ ของ สุนทรภู่ กล่าวถึงสวนหลวงไว้ว่า

๑ สวนหลวงแลสล่างล้วน	พดุง
เคยเสด็จวังหลังมา	เมื่อน้อย
ข้าหลวงเล่นปัดดา	ต้องอยู่ โยงเอย
เห็นแต่พลับกับสร้อย	ช่อนซุ้มคลุมโปง ฯ

สุนทรภู่ พรรณนาถึงสวนหลวงไว้ใน นิราศพระประชม
กึ่งนี้

ถึงสวนหลวงหวงห้ามเหมือนความรัก
เหลือที่จกจับต้องเป็นของหลวง
แต่รวบรินกลิ่นผกาบุปผาพวง
จรรนร่วงเรณูฟุ้งจร

โอ้ไม้ต้นคนเฝ้าแต่เสาวรส
 ยังปรากฏกลิ่นกล่อมหอมเกสร
 แต่โกสุมภณรินมาขึ้นนอน
 ไม่ค่อยร้อนร่วงกลิ่นให้คืนโดย ฯ

ใน นิราศพระปฐม ของ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์)
 กล่าวไว้ว่า

ถึงสวนหลวงควงงามให้ขามอก
 ต้องขอยกไว้เป็นหลวงไม่ล่วงขอ
 แต่ของสาวชาวสวนนวลล่อ
 จะของช่ออรักชวชกชวน
 กล้วยบางกอกถึงจะอยู่กินหมูหัน
 ไม่หวานมันเหมือนมะพร้าวของชาวสวน
 ยิ่งเชื้อไขไล่หวานน้ำตาลกวน
 ยิ่งน้ำนวลเนอหม่นไม่สู้เลย ฯ

๑๖. วัดน้อยใน

วัดน้อยใน ตั้งอยู่ใกล้ปากคลองมหาสวัสดิ์ ทางฝั่ง
 ตะวันตกของคลองวัดชะลอ แขวงกับวัดพิบูล (ทอง) ใน
 เขตตำบลคลองชั้น อำเภอคลองชั้น จังหวัดธนบุรี

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
พระประชม ว่า

๑ วัดน้อยนิกเน่งน้อย ทรงนาง
โณมนุชสุดสำออง สอด^ขอดเนอ
งามทรงสบสรรพางค์ เพี้ยลักษณ เลอศแฮ
ควรรีรมย์รศเกอ กอดไว้หว่างทรง ฯ

๑๗. วัดชัยพฤกษ์มาลา

เห็นวัดน้อยในขึ้นไปมีวัดชัยพฤกษ์มาลา อยู่ล้าเข้า
ไปจากปากคลองมหาสวัสดิ์ เป็นวัดโบราณ รัชกาลที่ ๕
ทรงสถาปนาอุทิศถวายสมเด็จพระบรมชนกนารถ
หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ได้เลี้ยวเรือทางซ้าย เดินทาง
เข้าไปตามคลองมหาสวัสดิ์ จึงพรวณนาถึงวัดชัยพฤกษ์
มาลาไว้ว่า

จนเข้าช่องคลองลัดวัดไชยพฤกษ์
แลพิลึกถิ่นฐานลานถวิล
พฤกษาร่มลมโชยมาโรยริน
หอมกระจูนอกทั้งกระดังงา ฯ

๑๘. วัดพิบูล

วัดพิบูล ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของลำคลองวัดชะลอ
 บางตกเรียกว่าวัดพิบูลทอง เพื่อให้ต่างกับวัดพิบูลอีกแห่ง
 หนึ่งที่ได้อำเภอบางใหญ่ ซึ่งเรียกว่า วัดพิบูลเงิน

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
 พระประชม ของพระองค์ท่านว่า

๑ วัดพิบูลฉุนฉัตถ์	พิบูลมา- ไลยเอย
นงนุชสุดเสน่ห์หา	แม่ร้อย
ถุยาสุบไสบุหงา	ผจงส่ง เรียมฤา
ฉมชนหันหาหยลห้อย	เส้อมสิ้นเสาวคนธ์ฯ

เมื่อคราว สุนทรภู่ ไปสุพรรณ ได้กล่าวถึงวัดพิบูลไว้ใน
 นิราศสุพรรณ ว่า

๑ วัดพิบูลกรุ่นกลิ่นเกลี้ยง	กลอยใจ
แรกรุ่นร้อยมาลัย	ไล่เหล่าน
เรียมร้อยค้อยสลัดไหม	เหมือนแน่ แลเอย
ร้อยค้อยต้องนั่งแน่น	นวดพันท่านครู ฯ

เมื่อ นายมี ไปพระแท่นดงรัง ผ่านวัดพิกุลก็เขียนไว้ใน
นिरासพระแท่นดงรัง ว่า

มาถึงวัดพิกุลให้ฉันชื่น
หอมระรินคอกดวงพวงบุปผา
คอกพิกุลหล่นกลาศกายกา
ถ้าน้องมาเห็นจะเก็บไว้ร้อยกรอง ฯ

สุนทรภู่ กล่าวถึงวัดพิกุลไว้ใน นिरासพระประชม อีกว่า

วัดพิกุลคุณกลิ่นระริน
โอ้หอมชื่นเช่นกบิลแย่งสกลไธ
เหมือนพิกุลอ่อนทรวงพวงมาลัย
ที่เคยได้หัดหอมถนอมนวล
โอ้ยามนี้มีไฉ่เชยเหมือนเคยชื่น
มาหอมรินแต่คอกไม้ที่ในสวน
พระพายโชยโรยรินกลิ่นลำควน
เหมือนจะชวนชู้ใจเมื่อไกลเชย ฯ

เมื่อคราวไปเก็บอากรที่สุพรรณ นายมี ก็พรรณาถึงวัดพิบูล
ไว้ใน นิราศสุพรรณ อีกว่า

บรรลู่ถึงวัดพิบูลให้ชวนชื่น
พิบูลรินโรยร่วงพวงเกสร
ถ้าไต่พวงพิบูลทองประคองนอน
จะวายร้อนรียขวิญทุกวันคืน ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็กล่าวถึงวัดพิบูลไว้ใน นิราศ
พระปฐม เช่นกัน ดังนี้

วัดพิบูลชวนชื่นระรื่นรส
เหมือนไม้สักหอมกรุ่นพิบูลเฮย
เจ้าร้อยพวงมาลัยให้พิเศย
ไต่เสียดเสยสวมกรแล้วชวนชม ฯ
โอ้พระพายชายกลั่นมารินริน
เมื่อยามชื่นมิไต่เศยเหมือนเคยสม
แสนรำจวนหวนหาในอารมณ
มาไต่ค้มแต่กอกไม้ที่ในบาง ฯ

๑๙. บางขวาง

บางขวาง ^๕ชื่อคลองอยู่^๕ในท้องที่อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี เรียกว่าคลองขวาง แยกจากคลองมหาสวัสดิ์
ตรงข้ามวัดชัยพฤกษ์มาลา ไปบรรจบกับคลองบางระนง

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ถึงบางขวางนี้ไว้
ใน นิราศพระประสม ว่า

๑ บางขวางขวางขัดห้าม	ฤๅไหน
ขวางบ่ให้ครรไกร	ละน่อง
จักกินฤๅจักไค	ใดแน่ ไฉนนา
ถวิลยี่ง่วนขุนข้อง	ขัดค้ำการกุศล ฯ

สุนทรภู่ เขียนไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

๑ บางขวางข้างเขตแคว้น	แขวงนนท์
สองฟากหมากมะพร้าวผล	พรรคไม้
หอม ^๕ ร ^๕ น ^๕ ซ ^๕ น ^๕ เช่นปน	แบ่งประ ปรางเอย
เกตุ ^๕ ม ^๕ จิตคิด ^๕ ว่าไก่อ	กลั่น ^๕ เนื้อ ^๕ เจือ ^๕ จันทร์ ฯ

สุนทรภู่ เขียนไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

ถึงบางขวางปางก่อนว่ามอญขวาง
 เกียนนางไทยลาวแก่สาวสอน
 ทำยกย่างขวางแขวนเส้นแสงอน
 ถึงนางมอญก็ไม่ขวางเหมือนนางไทย ฯ

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็เขียนไว้ใน นิราศพระปฐม ว่า

ถึงบางขวางขวางอะไรที่ไหน
 ข้างไม่มีซัดซ้องมาหมองหมาง
 อันตัวพรวนวกกว่าอกบาง
 กล้วยซัดขวางในอราอยู่อาจิณ ฯ

๒๐. บางสนาม

บางสนาม อยู่ทางฝั่งตะวันออกของคลองวัดชะลอ
 เห็นอวกพิกลขึ้นไป มีคลองแยกเข้าไปจากคลองวัดชะลอ
 และมีวัดสนามนอก อยู่ปลายคลอง

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์เกี่ยวกับบาง
 สนามไว้ใน นิราศพระประธม ว่า ที่บางสนามนี้มีศาลเจ้า

ซึ่งมีเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์ ทรงอธิษฐานต่อเทพารักษ์ที่ศาลเจ้า
บางสนามไว้ว่า

๑ มาลุลาลจ้าวปาก	บางสนาม
สนามเล่นสิ่งใดถาม	ห่อนแจ้ง
เทพารักษ์แกล้งความ	บอกน้อย หนึ่งพ่อ
สนามสนุกนเรียมแล้ง	ขาดเศร้าเซาเขม ๗

๑ ศาลสถิตศักดิ์สิทธิ์ทั่ว เทพา พ่อฤา	
เชิญผดุงกานดา	แม่ด้วย
ไครอย่ารีเื่อมตุนา	หงั้นแม่ อีกแม่
แม่หลุดสุดมอม้วย	สวาคแล้วเฝ้าศาล ๗

ใน นิราศพระประธม ของ สุนทรภู่ กล่าวไว้ว่า

บางสนามนิกขามแต่หนามเลี่ยน
หนามทเรียนรึกฉีกอกเจ้าเอ๋ย
ทักทขวางทางความแต่หนามเตย
ไม่น่าเซยน่าชังล้วนรังแตน ๗

๒๑. วัดเกต

วัดเกต ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของลำคลองวัดชะลอ ใน

ท้องที่ตำบลวัดชะลอ อำเภอหางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้
วัดมีคลองแยกเข้าไปบรรจบกับคลองวัดสัก

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้ทรงพระนิพนธ์เกี่ยวกับวัดเกต
ไว้ใน นิราศพระประชม ว่า

๑ วัดเกษนีกเกษน้อ	นางพาง พิเอย
หอมยิ่งหอมบุหงา	ตระหลบพุง
ยามแนบนุชนิทร	รมยรณ รวยแม่
กลิ่นตระหลบอบมุ้ง	ห่อนสนกลิ่นหอม ฯ

ใน นิราศพระประชม เมื่อ สุนทรภู่ ถึงวัดเกตก็กล่าว
เปรียบเทียบกับสตรีคนหนึ่ง ชื่อ การะเกด เข้าใจว่าเป็น
คนเคยรักชอกช้ำว่า เกสร่า ที่เคยรำพึงถึง เมื่อตอน
ผ่านวัดทอง เป็นความว่าความรักที่ติดอกการะเกด หรือ เกษ
นั้นไม่สมหวัง ท่านเขียนไว้ว่า

ถึงวัดเกตเจตนาแต่การะเกด
ไม่สมเจตนา น้ำตาไหล
เคยสยเนตรเกศนัยกลอยดูทั้
มาจำไกลกลั่นกลั่นทรนญจน ฯ

๒๒. วัดชะลอ

ชื่อตำบลและชื่อวัด ตั้งอยู่ริมลำคลองวัดชะลอ
ฝั่งใต้ ในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พระอุโบสถ
ของวัดชะลอแสดงเค้าว่าเป็นฝีมือเก่าถึงสมัยอยุธยา แต่ได้
ซ่อมแซมบูรณะจนเปลี่ยนรูปไปมากแล้ว เมื่อเร็ว ๆ นี้ทาง
วัดได้พบพระเจดีย์โลหะ ๒ องค์บรรจุอยู่ภายในซากเจดีย์เก่า
เห็นพระอุโบสถ ซึ่งท่านเจ้าอาวาสได้มอบให้นำมาเก็บรักษา
ไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแล้ว

ลำคลองตั้งแต่วัดชะลอ ไปบรรจบคลองบางกอกน้อย
ที่หน้าวัดสุวรรณคีรี หรือที่เรียกว่า วัดขเหล็ก นี้ สมเด็จพระ
มหาจักรพรรดิโปรดให้ขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๐

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
พระประธม ของพระองค์ท่านว่า

๑ วัดชลอคิดใคร่ข้าง	คนจร
ไปลอบชลอบรรจฐรณ์	แท่นน้อย
มาร่วมเรือที่นอน	แนบน้อย หนึ่งนา
คิดบ่สมคิดข้อง	ขัดแค้นคำชลอ ฯ

เมื่อ สุนทรภู่ ผ่านหน้าวัดชะลอคราวไปพระประธม ไต่เชียน
ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

วัดชะลอใครหนอชะลอฉลาด
เอาอาวาสมาไว้ให้อาคัญสงฆ์
ช่วยชะลอวรลภษณทรกทรง
ให้มาลงเรือรวมนวมทนอน ฯ

นายมี ครังเป็นหมื่นพรหมสมบัติสว ไปเก็บอากาศเมือง
สุพรรณ เมื่อผ่านวัดชะลอไป ก็รำพึงไว้ใน นิราศ
สุพรรณ ว่า

บรรลถึงวัดชะลอกรอจิต
ใครช่างคิดชะลอวัดไม่ชักสน
ถ้าไม่ชะลอก็จะพึงลงวังวน
ชะลอพนทจะพึงจึงยังยืน
แต่ชะลอจิตมนุษย์นสยยาก
เอาพรวนลากก็ไม่ไหวอย่าไต่ขึ้น
ใครชักขวางน้ำใจเหมือนไฟฝัน
ทั้งแผ่นพนภพใครใจเหมือนกัน ฯ

๒๓. บางกรวย

บางกรวย เป็นชื่อตำบล ขึ้นอำเภอบางกรวย จังหวัด
นนทบุรี ตั้งว่าการอำเภอที่เหนือวัดชะลอ มีคลองบางกรวย
แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตรงข้ามวัดเขมาภิร-
ตาราม มาต่อกับคลองวัดชะลอที่เขตในรัชกาลสมเด็จพระ
มหาจักรพรรดิ เหนือวัดชะลอ คลองบางกรวยนี้ เดิมก็เป็น
ตอนหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่เมื่อขุดคลองใหม่ กระแส
น้ำเปลี่ยนจากแม่น้ำอ้อม มาเดินทางหน้าวัดเฉลิมพระเกียรติ
แม่น้ำเดิมจึงแคบและตื้นเขินกลายเป็นคลองไป

เมื่อ นายมี ไปพระแท่นดงรัง ผ่านบางกรวย ได้พรรณนา
ไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

ถึงบางกรวยให้ระทวยระทศทอด

แท่นม้วยมอคมรณังสิ้นสังขาร

พิชังชนกลนกลาทราคาญ

ทำชันยานแยมเขอนกขเพอนกน ฯ

เมื่อ สุนทรภู่ ผ่านมาถึงบางกรวย คราวไปสู่พรรณ
ใน พ.ศ. ๒๓๘๔ ได้รำพันถึงภรรยาที่ชื่อนิ่ม ซึ่งเป็นชาว
บางกรวย นิ่มได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ๕ ปี (คือตั้งแต่
พ.ศ. ๒๓๗๖) สุนทรภู่อธิษฐานให้นิมภรรยาไปสู่สวรรค์
กล่าวไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

๑ บางกรวยกรวดน้ำแบ่ง บุญทาน
ส่งนืมนุชนิพพาน ผ่องแผ้ว
จำจากพรากพลัดสถาน หึงพ หนเอย
เห็นแต่คลองน้องเกล้า คลาดเข็ดอนเดือนปี ฯ

สุนทรภู่ มีบุตรภักษีนิมคนหนึ่งชื่อ ตาย ซึ่งอยู่ต่อมาจนถึง
รัชกาลที่ ๕ และเจริญรอยเป็นกวีตามบิดา มีเพลงยาว
นิราศของนายตายปรากฏอยู่ ในคราวไปพระประธม เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๘๕ ตายก็ไปกับสุนทรภู่ด้วย ซึ่งท่านได้เขียน
ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

เห็นคลองขวางบางกรวยระทวยจิต
ไม่ลืมคึกคักมน้อยละห้อยหา

เคยร่วมสขทกขั้วอื่นแต่ก่อนมา
 โอสนอายุเจ้าโตเก่าย
 แต่ก่อนกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราก
 จึงจำจากนั้นน้องให้หมองศรี
 เคยไปมาหาน้องในคลองนี้
 เห็นแต่ททองคลองน้องน้ำตา
 สดสารบุตรสศเคียวทุกเช้าค่ำ
 คอยเป็นกำพร้าแม่ชะเงี้ยวหา
 เขมน้องคลองบ้านคมารดา
 เช็ดน้ำตาโสมชายลงกรายกราน
 ยิงตรวนตรึงคกคนสะออนอน
 จนไก่ขันเอนเออวิเวกหวาน
 เหมือนนั้นน้องร้องเรียกล้ำเห็นยกนาน
 เจียนจะชานหลงแลชะเงี้ยวคอย ฯ

๒๔. บางศรีทอง

บางศรีทอง หรือบางลีทอง ช่อคำปล้นอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีคลองบางศรีทอง แยกจาก

แม่น้าเจ้าพระยา ผังตะวันตก ตอนหน้าศาลากลางจังหวัด
นนทบุรี ไปต่อกับคลองแม่น้ำอ้อม เห็นที่ว่าการอำเภอ
บางกรวย บางศรีทองนี้เคยมีชื่อว่าลำไยคี่ .

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงกล่าวถึงบางศรีทองไว้
ใน นิราศพระประธม ดังนี้

๑ บางศรีทองช่อพ้อง	แพรศรี ทองแม่
หนังไก่พุดตานมี	แก้เอ็ง
ภอใจห่มตาปี	ไปปะ บ่อยนา
เห็นดอกดวงเต่งเต่ง	ติดต๋องตาเรียม ฯ

คราว สุนทรภู่ ไปสุพรรณ ผ่านบางศรีทอง ได้เขียนถึง
ผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ ศรีทอง ไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

๑ บางศรีทองคลองบ้านเท่า	เจ้าคลอง
สีเพชฌวัสีทอง	ถีนั่น
เลื่องลือชื่อเสียงสนอง	สำเนียงก นามเอย
คลองคดลัดเลี้ยว	เช่นไสสีทอง ฯ

สุนทรภู่คงจะมีความสัมพันธ์ หรือคุ้นเคยกับหญิงชื่อศรีทอง
นี้ ซึ่งสูงอายุกว่า และหญิงนั้นคงมีชื่อเสียงเลื่องลือเชิงขอก

คอกสร้อยสักรว้า เมื่อผ่านบางศรีทองในคราวไปพระประชม
สุนทรภู์ ก็เขียนรำพึงถึงหญิงชื่อ ศรีทอง นีไว้ใน นิราศ
พระประชม อีกว่า

บางศรีทองคลองบ้านน้ำตาลสด
อร้อยรสชาบชานหวานคอหอย
เหมือนปากปลีทองของน้องน้อย
เป็นคู่บอกคอกสร้อยสักรว้า
ทุกวันนפקเฒ่าเราก้หอม
เธอเป็นจอมเราเป็นจันทองขันหา
โอ้จอมปลีทองของน้องยา
เมื่อโรชะพาพิมน้อยมากลอยใจ ฯ

๒๕. วัดโพนางโ

ทางฝั่งใต้ของลำคลองแม่น้ำอ้อม มีวัดอยู่หลายวัดเช่น
วัดตะโหนด วัดโพนางโ โดยเฉพาะที่วัดโพน เป็นวัด
โบราณอยู่ในตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย มีภาพเขียน
สีเป็นเรื่องราวธรรมที่ฝาผนังภายในพระอุโบสถ ซึ่ง
นับว่ามีแนวคิดแปลกกว่าที่อื่น และมีภาพเขียนไม้กรอบยัก

ไว้เหนือหน้าต่างพระอุโบสถ ภาพเขียนในกรอบเหล่านี้
เป็นภาพชาวฝรั่งเขียนลงบนกระเจี๊ว ภาพชัดเจนแจ่มใส
และงดงามน่าสนใจมาก หน้าบันพระอุโบสถ เป็นเครื่องไม้
จำหลักลวดลายและฝีมืองามเช่นกัน และมีตุ๊กตาหินพวก
เขียนหรือตัวละครคนในวรรณคดีจีน ขานประตูพระอุโบสถ
ค้ำในเขียนภาพจับ และว่าท่านวัดเพลงเป็นผู้เขียนภาพ
จิตรกรรม คงจะหมายถึงพระอาจารย์นาค

กรมหลวงเสนีบริรักษ์ (ต้นสกุล เสนีวงศ์) พระ
โอรสในกรมพระราชวังหลัง ทรงสร้างวัดนี้ในรัชกาลที่ ๓
และ สกุลเสนีวงศ์ ได้ บวระ ปฏิสังขรณ์ สืบต่อมา ใน
พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้ขอเปลี่ยนชื่อเป็น วัดโพธิ์เสนี

๒๖. วัดสัณน้อย

เป็นวัดโบราณร้าง เหลืออยู่แต่พระอุโบสถเก่าชำรุด
ซึ่งเป็นพยานให้เห็นว่า วัดนี้คงเคยเป็นวัดสวยงามและสำคัญ
วัดหนึ่ง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้
ทรงพระนิพนธ์ถึงวัดสัณน้อยไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑	ดลวัดสักน้อยน่ง	อนาถใจ
	น้อยสัก ^๕ ดง ^๕ โศกใน	อกอง ^๕
	เจ็บรักจากจักไถล	กลอยเสน่ห์ ^๕ มาแม่
	โศกไม่น้อยหนัก ^๕ ตรง	ตรา ^๕ กตรงทรวงเสมอ ๑

๒๗. วัดสัก

วัดสัก (ใหญ่) เป็นวัดโบราณ อยู่ในคลอง
 วัดสัก แยกจากลำคลองแม่น้ำอ้อมฝั่งตะวันตก ตรงข้าม
 วัดบางอ้อยช้าง
 เมื่อคราว สุนทรภู่ ไปพระประชม ได้พรรณนาเปรียบเทียบ
 วัดสักกับความ^๕รู้สึก^๕ที่มีต่อสตรี^๕สูงศักดิ์^๕ผู้หนึ่ง ไว้ใน นิราศ
 พระประชม ว่า

ถึงวัดสักเหมือน^๕อน^๕ทน^๕ง^๕ร^๕ก^๕ท^๕ค^๕ก^๕ค^๕สูง^๕
 สังกว่า^๕ฝูง^๕เขา^๕เห็น^๕เห็น^๕เกิน^๕ส^๕อย^๕
 แม้น^๕ดอก^๕ฟ้า^๕คลา^๕เคล^๕อน^๕หล^๕น^๕เล^๕อน^๕ล^๕อย^๕
 ะไ^๕ค^๕อย^๕เค^๕ียง^๕ร^๕ับ^๕ป^๕ระ^๕ค^๕ับ^๕ป^๕ระ^๕ค^๕อง ๑

๒๘. วัดเพลง

วัดเพลงเป็นวัดโบราณ อยู่เลยวัดสักเข้าไป ปัจจุบัน

เป็นวักร้าง บริเวณวัดถูกยกครองทำสวนส้ม คงเหลือแต่
 พระอุโบสถเก่าชำรุดทรุดโทรม ภายในพระอุโบสถมีภาพ
 จิตรกรรมฝาผนัง เห็นได้บางตอน แต่กลบเลือนเต็มที ด้าน
 นอกเหลือหอระฆังซึ่งยังอยู่ในสภาพดี
 นายมี ได้กล่าวถึงวัดเพลงไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า

มาถึงหน้าวัดเพลงวังเวงจิต
 นั่งพิณิจาลาที่อาศัย
 มีสะพานลูกกรงลงบันได
 จึงจำได้แนจิตไม่ผิดเพี้ยน
 แต่ก่อนพระวัดนี้ท่านคัมภีร์
 ชื่อขรรค์นาคช่างฉลาดช่างวาดเขียน
 มีคนจำแบบอย่างมาวางเขียน
 จนช่างเขียนประเดียนนกคจจริง
 ทกวนนผล มอเขาลอมมาก
 แต่ผู้ปากอับซอไม่ลัดถึง
 ไม่มีใครรอยยกเหมือนอนตกยิ่ง
 ต้องนอนชิงกิกอ่านลงดาวทั่ว ๆ

อันที่จริงระยะทางนิราศที่ไปตามลำคลองนี้ ไม่น่าจะ
ผ่านวัดเพลง ถ้าจะผ่าน ต้องแยกเข้าคลองวัดสักไปอีก
แต่คงจะเนื่อง จากที่ วัดเพลงนี้ มีภาพ เขียน จิตรกรรม ฝาผนัง
และเคยมีช่างเขียนฝีมือดี ชื่อช้วนาค ซึ่งได้เขียนภาพ
จิตรกรรมฝาผนังไว้ที่พระอุโบสถวัดราชบูรณะ และวัดอรุณ
ราชวราราม (ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่มีเหลือแล้วทั้งสองแห่ง)
และนายมีก็เป็นช่างเขียนฝีมือ เมื่อผ่านมาทางนี้คงจะนึกไป
ถึงอาจารย์นาคช่างเขียนซึ่งอยู่วัดเพลง และอาจเคยรู้จักกัน
จึงพรรณนาไว้

๒๙. บางอ้อช้าง

บางอ้อช้าง เป็นชื่อตำบลเก่า อยู่บนฝั่งตะวันออกของ
ลำคลองแม่น้ำอ้อม ในเขตตำบลบางศรีทอง อำเภอ
บางกรวย จังหวัดนนทบุรี บางทีก็เรียกบางอ้อยช้าง มี
วัดบางอ้อยช้างตั้งอยู่ปากคลอง
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เมื่อครั้งเสด็จไปพระประชม
ได้ทรงรำพึงถึงบางอ้อช้างไว้ใน นิราศพระประชม และ
ทรงเรียกว่า บางอ้อยช้าง ดังนี้

๑	บางอ้อยช้างเนกอ้อย	อบปรง
	คิดแม่เคยบำรุง	ทุกครั้ง
	งามเครื่องประดับผูก	อรทัยบ ไร่แม่
	ยามจากรักแรมทั้ง	รสอ้อยอบปรง ฯ

๑	ถวิลบางอ้อยช้างขอ	เรียมพึง
	ญาว่าพลายแรมพวง	เพื่อนกว้าง
	เสมือนนอกฟ้าแรมวง	ถวิลสวาท วยญา
	ช้างก็พลัดพวงก็ร้าง	พี่ร้างแรมอนงค์ ฯ

นายมี	คราวไปพระแท่นดงรัง	ก็ได้เขียนรำพึงไว้ใน
นิราศพระแท่นดงรัง	ดังนี้	

มาตะยังลึงบางอ้อยช้าง
ไม่วายว่างวิโยคยิ่งโศกศัลย์
คณิงนุสศตที่ระรำพัน
แล้วผายผันรียมาในวาริน ฯ

สุนทรภู่	ก็เช่นเดียวกัน	เมื่อผ่านบางอ้อช้างในคราว
ไปพระปฐม	ได้รำพึงไว้ใน	นิราศพระปฐม ว่า

บางอ้อยข้างโอ้ข้างที่ร้างโหลง
มาอยู่โรงรักบ้านน้ำตาไหล
พี่คลาตแคล้วแก้วตาให้อาลัย
เหมือนนอกไอยราร้างผ่องนางพริ้ง ฯ

เมื่อ นายมี เป็นหมั้นพรหมสมพัตร ไปเก็บอากรที่
สุพรรณ ผ่านบางอ้อยข้าง ก็ไต่รำพึงไว้ใน นีราศสุพรรณ
อีกว่า

มาถึงบางอ้อยข้างเมื่อปางยาก
รำลึกอยากน้ำอ้อยที่อ้อยไหล
โอ้อ้อยเข้าปากข้างจระงังไป
จ้างไม่ไหวข้างกินจนสิ้นกอ
อันอ้อยเข้าปากข้างแล้วข้างยาก
ถึงไม่มากมันก็น้อยคงร่อยหรอ
เหลือแต่เตนชานชำระยาพอ
ใครกินต่อไปไม่รู้ก็ดูดี ฯ

๓๐. วัดแก้วฟ้า

วัดแก้วฟ้า อยู่ทางฝั่งตะวันตกของคลองแม่น้ำอ้อม
ในเขตตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
พระประชม ว่า

๑ แก้วฟ้าอาวาศไว้	สมญา	วัตถุ
เนกขื้อแก้วขนิษฐา	พราง	
แก้วทิพย์เทียบแก้วตา	ดูเพรอส	กว่าแฮ
แก้วทัวฟ้าหล้าอ่อง	เปรียบได้ไปเสมอ	๓

๓๑. บางขุน

บางขุน เป็นตำบลอยู่ริมคลองแม่น้ำอ้อมฝั่งใต้ ใน
เขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีคลองบางขุนแยก
จากคลองแม่น้ำอ้อมเข้าไป ในคลองนี้มีวัดบางขุน เป็นวัด
โบราณ มีหอไตรเก่า ภายในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรม
ฝาผนัง

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เมื่อเสด็จไปพระประชม ใน
พ.ศ. ๒๓๗๗ ได้ทรงพรรณนาถึงบางขุนไว้ใน นิราศ
พระประชม ว่า

๑ บางขุนขุนหนึ่งต้น ผลดก
 ผละผลใหญ่ยก หนักตั้ง
 เหมือนทุกขที่ท้อบ อก เออาตม์ มาแม่
 แรมรักหนักอกอง ปลดปล้ำทำไฉน ฯ

๑ ขุนหนามแต่นอกเนื้อ ในหวาน
 เฉกเช่นหญิงรูปประมาณ ห่อนพริ้ง
 แต่รู้จักประกอบการ กิจสัด— ตรีนา
 ชายถุหน่ายเสน่หึง ทอดน่องนางແหาง ฯ
 นายมี ไท้กล่าวถึงบางขุน และบางขุนกองไว้ ทั้งในคราว
 ไปพระแท่นดงรังและคราวไปสู่พรวณ
 ใน นิราศพระแท่นดงรัง กล่าวว่า

กระทั้งถึงบางขุนให้ชุ่มจิต
 นั่งพิณจั่นในน้ำใจถวิล
 เห็นขุนหนามหนาไม่น่ากิน
 แต่รสกลืนภายในชอยใจคน
 เหมือนรูปชั่วใจดีเจ้าพี่เฮย
 ไม่เลือกเลยสัดแท้แต่กุศล
 ที่รูปดีใจชั่วตัวชุกชน
 ไม่เป็นผลคชยากลำบากใจ ฯ

เมื่อ สุนทรภู่ ไปสุพรรณ ชะรอยจะไม่มีเรื่องราวความในใจ
อะไรเกี่ยวกับบางขุน จึงได้กล่าวถึงชื่อบางขุนรวมกับ
บางขุนกองและบางกร่างไว้ในนิราศสุพรรณเป็นกลาง ๆ ว่า

๑ บางกร่างข้างคูก้าม เขตคลอง

บางขุนนกขุนกอง

ก่อสร้าง

ของสวนส่วนเจ้าของ

ขายน้ำ ทำเอย

สาวแก่แม่หม้ายบ้าง

บกนาลำเรือ ฯ

ครั้นเมื่อไปพระประธม สุนทรภู่ จำฟังถึงบางขุน และ
บางขุนกอง ไว้ใน นิราศพระประธม มีความอ้างอิงเชิง
ประวัติศาสตร์ ว่าเดิมชื่อ บางถนน มีมาตั้งแต่ครั้ง
ทำวอทอง คึงน

บางขุนนกขุนกองมีคลองกว้าง
ว่าเดิมบางซอถนนเขาขนของ
เป็นเรื่องหลังครั้งคราวทำวอทอง
แต่คนร้องเรียกเพื่อนไม่เหมือนเดิม
สุตาใดได้เป็นเพื่อนอย่าเพื่อนพี่
เหมือนมณีนพรัตน์ฉัตรเฉลิม
อันน้ำในใจรักช่วยทักเดิม

ให้พูนเพิ่มพิศวาสอดยาคลาคคล้าย ฯ

นายมี เขียนไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า
 ถึงบางขุนเห็นขุนเป็นพวงห้อย
 ทุ่งใหญ่น้อยยกเยียดกันเสียดสี
 เจ้าของคอยห้ามหวงเพราะยวงมี
 ไม่รู้ทีที่จะสอยนิกน้อยใจ ฯ

๓๒. บางขุนกอง

บางขุนกอง เป็นตำบลขึ้นอำเภอบางกรวย จังหวัด
 นนทบุรี มีคลองบางขุนกองแยกจากคลองแม่น้ำอ้อมฝั่งใต้
 เข้าไป ที่ปากคลองมีป้ายปักไว้ ๒ ป้ายว่า วัดของ วัดจำปา
 กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ก็ทรงพรรณนาถึงบางขุนกอง
 ไว้ใน นิราศพระปฐม คัวยเช่นกัน แต่ทรงลำคัยไว้
 หลังจากพรรณนาเกี่ยวกับบางกร่างแล้ว ดังนี้

๑ ขุนกองรอบขอเจ้า	ของบาง
ตุ๊กต้ามอยำพราง	เร่งพร้อง
ยังไกลฤไกลทาง	ประทมพระ สดุดีพ่อ
เรียมควั่นคั่นถนอมน้อง	จักชำฏาเร็ว ฯ

นายมี ได้พรรณนาถึงบางขุนกองไว้ใน นิราศพระแท่น
 ดงรัง ว่า

มาถึงบางขุนทองให้ห่มองหมาง
 ระยะทางที่จะไปยังไกลเหลือ
 โอ้แต่^๕นม^๕แต่จะหนาว^๕เนอ
 ไม่ได้^๕เสื่อ^๕มาห่ม^๕ยิ่ง^๕ตรม^๕ใจ

และคราวไปสุพรรณ นายมี ก็พรรณาไว้ใน นิราศ
 สุพรรณ ว่า

มาถึงบางขุนทองมองชะเง้อ
 ตลิ่งแลตลอดลำแม่น้ำไหล
 เห็นกิ่งกรายเรียงเคียงกันไป
 เป็นลูกใบหล่นลงในคงคา
 คึก^๕คะ^๕นง^๕ถึง^๕รัก^๕ที่^๕ม^๕ก^๕มาก
 เอาใจหากห่างเหิน^๕หา
 เห็น^๕รัก^๕ก็^๕ช^๕ค^๕แค้น^๕แสน^๕ระอา
 คัด^๕ตำ^๕รา^๕ทั้ง^๕น้ำ^๕จำ^๕ใส่^๕ใจ^๕ฯ

๓๓. บางกร่าง

บางกร่างเป็นตำบลขึ้นในอำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัด
 นนนทบุรี อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบางกรวย
 และอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอบางใหญ่

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้ทรงพระนิพนธ์ถึงบางกร่าง
ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑ บางกร่างกร่างต้นใหญ่	ไปมี
ชลแต่ไกรริมที่	ร่วมสอ้าน
ควรภาพงาเล-	ลาเล่น ร่วมฤ
กร่างแต่อย่างนามบ้าน	บอกไว้ไปสม ฯ

๓๔. วัดปราสาท

วัดปราสาท เป็นวัดที่มีพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษา
ตั้งอยู่ในตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี ทางฝั่งเหนือ
ของคลองแม่น้ำอ้อม มีคลองเล็กแยกเข้าไปประมาณ
๒ กิโลเมตร ที่ปากคลองมีศาลาท่าน้ำของวัดและปลายคลอง
เป็นที่ตั้ง วัดปราสาท มีบริเวณกว้างขวาง อยู่ในสภาพที่
พระอุโบสถเป็นศิลปะสมัยอยุธยา ไม่มีหน้าต่างด้านข้าง คงมี
แต่ตรงหลังพระอุโบสถหน้าต่างเดียว โดยเฉพาะรูปทรงของ
พระอุโบสถมีลักษณะงามน่าชม ฝีมือประณีตและวิจิตรบรรจง
มาก หน้าบันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นไม้จำหลักฝีมือ
ประณีต ลวดลายงดงาม มีประตูด้านหน้า ๓ ประตู และ
ซุ้มประตูพระอุโบสถ ที่มีลักษณะพิเศษน่าสนใจอย่างยิ่ง

ภายในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรมฝีมือช่างสมัยอยุธยา
เล่ากันมาว่าเป็นวัดที่พระเจ้าอู่ทองทรงสร้างไว้ ลักษณะ
และทรวดทรง คล้ายกับที่พระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม
จังหวัดเพชรบุรี

เป็นที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง ที่ท่านเจ้าอาวาสได้บูรณะ
รักษาไว้ ให้คงสภาพเดิม

๓๕. บ้านจัน

เป็นชื่อตำบลเก่า ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลบางขนกอง
อำเภอขามเฒ่า จังหวัดนครราชสีมา มีวัดอยู่มิคล่อง ชั่ววัด
บ้านจัน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อว่า วัดไทยเจริญ
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงกล่าวถึงบ้านจันไว้ใน
นิราศพระประธม ว่า

๑ ถึงบ้านจันเจ็กจ้อ เจริจา

เหล่าเจ็กเคียงกรรยา หยอกเข้

เรียมเจ็บจากสมรมา พลัดคู่

อายกับเจ็กจิตรเสรี โสภสท่อนทรวงสเทือน ฯ

ส่วน นายมี นั้น เมื่อคราวไปพระแท่นดงรัง ก็พรรณา
ถึงบ้านจันไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ดังนี้

ถึงบ้านเงินเงินมีทินฎา
จึงเรียกชอเงินจามให้ความฉงน
ชอบ้านเงินแล้วทำไมให้ไทยปน
โอคำบลนวิบตือศักรรย์ ฯ

๓๖. บางนายไกร

บางนายไกร อยู่ในเขตตำบลบางขุนกอง อำเภอ
บางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีคลองแยกจากคลองแม่น้ำอ้อม
ทางฝั่งตะวันตก เรียกว่า “คลองบางนายไกร” มีวัด
บางนายไกรนอกตั้งอยู่ปากคลอง เข้าไปตามลำคลอง มี
เคหสถานบ้านเรือนเป็นหลักฐานหนาแน่นมาก ท้องที่แถบนี้
คงจะเป็นที่ ๗ รุกกกันต เพราะเป็นสถานที่ซึ่งมีเรื่องราว
เกี้ยวข้องกับวรรณคดีสำคัญเรื่องหนึ่ง คือเรื่อง ไกรทอง
ปรากฏว่าแก้วเกือบทุกท่านที่ผ่านบางนายไกร มักไม่เว้น
กล่าวถึง

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงกล่าวไว้ใน นิราศ
พระประธม ว่า

๑ บางนายไกรชอบบ้าน นายไกร ทองฤ
 นามบ่หายตนประไลย ลับลึ
 ไกรเอยพระเวทไว วานน้อย หนึ่งพ่อ
 เคยเรียกกุมภิลิก เรียกน้องลองมนตร์ ฯ

และคราว นายมี ไปพระแท่นดงรัง ก็เขียนเรื่องบางนายไกร
 ไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

มาถึงบ้านนายไกรฤทัยหมอง
 คิดถึงเรื่องไกรทองยิ่งโคกคัลย
 เขาเรื่องฤทธิคิตฆ่าชาลวัน
 แล้วชมขวัญโฉมศรีวิมาลา
 เมื่อนางเป็นจรวะเทียวเร่ร้อน
 ไกรทองนอนคนเคี้ยวเปลี่ยวหนักหนา
 คิดถึงน้องร้องให้ฟายน้ำตา
 อุปมาเหมือนเราที่เศร้าใจ ฯ

สุนทรภู่ เมื่อไปพระประชม ก็เขียนไว้ใน นิราศ
 พระประชม ว่า

บางนายไกรไกรทองอยู่คลองนี้
 ช่อจึงมีมาทกว้นเหมือนมันหมาย
 ไปเช่นฆ่าชาละวันให้พลันตาย
 เป็นเลศชายเขี้ยวชาญผ่านวิชา
 ไ้ครอบครองสองสาวชาวพิจิตร
 สมนิทนางตะเซ่เส้นหา
 เหมือนตัวพนักไ้ครองแต่่น้องยา
 จะเกอหน้าพางามขนครามครัน ฯ

และเมื่อ นายมี ไปสู่พรรณ ก็เขียนไว้ใน นิราศสุพรรณ
 เป็นทำนองว่า เรื่องไกรทองเป็นเรื่องจริงที่เล่าสืบต่อกันมา
 และตัวไกรทองนั้น มีถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ที่นี่นายมีเขียนไว้ว่า

มาถึบางนายไกรในใจจิต
 นิงพิณจึงคังแควกระแสดลันธุ์
 ท่านผู้เฒ่าเล่าไว้เราไ้ยิน
 ว่าที่ถิ่นเรือนเหยาเจ้าไกรทอง
 แต่โบราณบ้านช่องอยู่คลองนี้
 เพื่อนก็มีเมียงามถึงสามสอง
 ตะเภาแก้วโคมฉายตะเภาทอง

เป็นพี่น้องร่วมผัวไม่กลัวอาย
จึงเรียกขานนายไกรเอาไว้อ้อ
ให้เลื่องลือกว่าจะสิ้นแผ่นดินหาย
ถ้าใครเป็นเช่นว่าอย่าระคาย
เราภิปรายเปรียบเล่นพอเป็นกลอน ฯ

๓๗. วัดอุทยาน

วัดอุทยาน อยู่ฝั่งตะวันตกของคลองแม่น้ำอ้อม ห่างจาก
คลองขางนายไกรไปประมาณ ๑๐ เส้น ในท้องที่ตำบลบาง
ขุนทอง อำเภอขางกรวย จังหวัดนนทบุรี
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน นิราศ
พระประชม ว่า

๑ อุทยานขานขอให้	ใครชม ชื่นเอย
ยามวิโยคเขาวกรม	จิตรู้ชา
อูระเรียมระบอมระบม	ทุกขทும் ทับนา
ใจจะฟกอกจะขว้า	ชื่นได้ฉันใด ฯ

นายมี เมื่อไปพระแท่นตงรัง ก็พรรณนาไว้ใน นิราศ
พระแท่นตงรัง ว่า

มาถึงวัดอุททยานรำคาญจิต
แล้วเพิ่งพิศุขปลาพฤษยาไสว
เหมือนสนสนวรรคชันฟ้าสราลย์
หอมดอกไม้น้ำคมลมร่าเพย ฯ

และในคราวไปสู่พรรณ นามมี ก็พรรณนาไว้ใน นิราศ
สู่พรรณ อีกว่า

มาถึงวัดอุททยานสำราญริน
ได้ชมชื่นช่อผลกาพฤษยาไสว
พระพายชายพักพามาयाใจ
สุมาลย์ลอยฟ้ามารินริน
แมลงภู่ชู่ใจคอกไม้สค
ครันสิ้นรสร่วงโรยโหยถวิล
มิไก่ออยู่ชู่ชมนิยมิน
เที่ยวโหยยบินหาอันมาชื่นชม
เหมือนหญิงร้ายชายร้างให้ห่างห้อง
ไม่หมายปองที่อยู่เป็นคู่สม
เขาหลอกล่อให้ตายด้วยรายลม
เหมือนอารมณ์ภุมราภิรมมาลี ฯ

๓๘. บางระนุก

บางระนุก เป็นตำบล อยู่ในท้องที่อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี มีคลองบางระนุกแยกจากคลองแม่น้ำอ้อม
ทางฝั่งตะวันตก บางที่เรียกว่า คลองบางรวนุก
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เมื่อเสด็จไปพระประธม ได้
ทรงกล่าวถึงบางระนุกไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑ บางระนุกก่อนถไธ	เองคั
โยบเห็นนกลง	แหล่งนี้
ยืนแต่ชอนกกคง	คำเรียก บางนา
นกก็ร้างเรียมกล	ลับน้องนางมา ฯ

ส่วน สุนทรภู่ นั้น ได้ฝากฝีปากเกี่ยวกับคลองบางระนุก
ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

ถึงคลองขวางบางระนุกไธออกพิ
แม่น้ำก็มีเหมือนหนึ่งนกกะผกผัน
ไปอ้อมแก้วแววตาพาจรล
นาทวยกนกขทงคทออยู่ริม

ลงร่วมเรือเมื่อว่าตนสะอื้น
จะคอยช้อนโคมอันไม่หุยมหิม
ให้แย้มสรวลชวนเสวยเฝ้าเซยชิม
กว่าจะอ้อมอกแอบแนบนิทร่า ฯ

เมื่อ นายมี ไปสุพรรณไท้เขียนไว้ใน นิราศสุพรรณ ว่า
ถึงบางระนุกบางคูเวียงเรียงกันอยู่
คเหมือนคเคยเคยงอยู่เรียงหมอน
คคคหนึ่งถึงเขนยทเคยนอน
เราจากจรทิ้งขว้างไว้ห่างไกล ฯ

๓๙. บางคูเวียง

บางคูเวียง เป็นตำบลขึ้นอำเภอบางกรวย บางทีเรียก
บางโคเวียง อยู่ติด ๆ กับบางระนุก มีคลองบางคูเวียงแยก
จากคลองแม่น้ำอ้อมฝั่งตะวันตก ปลายคลองทั้งสองอยู่ติดกัน
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพรรณนาถึงบางคูเวียง
ไว้ใน นิราศพระประธม ว่า

๑	คูเวียงไกรชุดไว้	เป็นคู
	เวียงบ่พบพานคู	เปล่าอ้าง
	เหมือนเรียนนิราศพฐ	ลับเนตร มาแม่
	ชมแต่นามอ้างว่าง	อกว่าอาวรณ์ ฯ

ส่วน นายมี นั้นกล่าวถึงบางระนงบางคูเวียงไว้คู่กัน ทั้งใน
นิราศสุพรรณและในนิราศพระแท่นดงรัง ที่กล่าวถึงในนิราศ
สุพรรณไต่ยกมาไว้ตอนกล่าวถึงบางระนงแล้ว ต่อไปนี้คือ
ข้อความที่ นายมี เขียนถึงบางทั้งสองนี้ ในคราวไป พระ
แท่นดงรัง

ถึงบางระนงโคเวียงเคียงกันอยู่
เหมือนอย่างคู่เซยชมภิรมย์ขวัญ
ทั้งสองบางปากบางไม่ห่างกัน
อัครรยบ้านนี้คือสศใจ
แต่ตัวพลเคยมาเที่ยวท่อง
ให้ห่างน้องห่างมิตรพิศมัย
เฝ้าครวญคร่ำรำพึงตะขิงไป
ทั้งเปลวไฟเฝ้าอภิตกมา ฯ

สุนทรภู่ นั้น คราวไปสุพรรณ ผ่านบางคูเวียงก็รำพึงไว้ใน
นิราศสุพรรณ ว่า

๑ บางคูเวียงเสียงสังข์ดลวัน	สวนไสว
เวียงช่อคือท้าวไท	ท่านตั้ง
เวียงราชตลาดแคล้วไกล	กลับริลลิก นึกเออ
ยามยากจากเมืองทั้ง	ถิ่นปลมลมเกษม ฯ

และคราวไปพระประชมท่านก็รำพึงไว้ใน นิราศพระประชม
อีกเช่นกัน มีความว่า

บางคูเวียงเสียงเจียบเจียบสังข์
เป็นจังหวัดเวียงสวนสวนพฤษา
ครูปนางบางคูเวียงเหมือนเห็นยังนา
ไม่เหมือนหน้านางนั่งในวังเวียง ฯ

๔๐. โรงหีบ

โรงหีบ เกิมอยู่ทางฝั่งตะวันออกของคลองแม่น้ำอัม
แต่ปัจจุบันนี้มีอยู่ทางฝั่งตะวันตก ใช้เครื่องจักรแทนเครื่องหีบ
อับแต่โบราณซึ่งใช้แรงควายหมุน

เมื่อ นายมี ไปพระแท่นดงรังใน พ.ศ. ๒๓๗๕ ได้กล่าวถึง
โรงหีบไว้ใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า

ถึงโรงหีบเห็นเขาหีบแต่น้ำอ้อย

คหทัยอ้อยรองไว้ ไค้หนักหนา

พริกน่องถ้าจะรองเอนำคา

คงมากกว่าน้ำอ้อยแล้วกลอยใจ

เมื่อ สุนทรภู่ ไปสุพรรณ ได้เขียนเกี่ยวกับโรงหีบไว้ใน
นิราศสุพรรณ ก่อนที่จะเขียนเกี่ยวกับบางคูเวียง ว่า

๑ โรงหีบหนีบอ้อยออก	แอดเสียง
สองค่างรางรองเรียง	รับน้ำ
อ้อยใส่ไค้ควายเคียง	คูวัง เวียนเอย
อก ^{๑๕} พน ^๕ ชอก ^๕ ชา	เช่นอ้อยอ้อยระย้า

๑ หีบหันนั้นแหละเหล็	ตระลาการ
ชุ่มเหมงหักหาญ	ห่อนเว้น
เข้าพวกคิดอ่านพาล	เอาผิด
กลหีบหนีบนิดแน่น	นึก ^๕ ชาน้ำ ^๕ ใจ

และคราว สุนทรภู่ ไปพระปฐม ก็เขียนไว้ใน นิราศ
พระปฐม อีกว่า

เห็นโรงหีบหนีบอ้อยเขาคอยย่อน
 มีคนต้อนควายทวาทไม่ขาดเลี้ยง
 เห็นน้ำอ้อยย้อยรางที่อ่างเรียง
 โอฬารเพียงชลนาที่จำปาสัก
 อันลำอ้อยย้อยยิบเหมือนน้าทบออก
 น้ำอ้อยตกเหมือนน้ำตาตวงกว่าขัน
 เขาโหมไฟในโรงโม่รวงวัน
 ให้ออกันออกกลิ่นมธรรมา
 อันน้ำในใจคนเหมือนน้ันทนอ้อย
 ข้างปลายกรอวยช็อคชิมไม่อิมหน้า
 ต้องหนีหนีบหนีบแตกให้แหลกลำ
 นนแลนาจึงจะหวานเพราะงานเจอ

๔๑. วัดปรางค์หลวง

วัดปรางค์หลวง ตั้งอยู่ริมคลองแม่น้ำอ้อมฝั่งตะวันตก
 เหนือปากคลองบางค้อ ซึ่งแยกเข้าไปตัดผ่านคลองบางโสน
 ในเขตตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี วัดนี้
 เป็นวัดโบราณ คงจะเก่าถึงสมัยอยุธยา ซากถาวรกันว่าพระ
 เจ้าอู่ทองเป็นผู้ทรงสร้าง มีพระอุโบสถเก่าทรุดโทรมมาก

ก็มีพระปรารักษ์ใหญ่ก็ชำระทุกโตรม และถูกชุดพรุนพรอน
แต่ยังทรงลักษณะพอเห็นฝีมือการก่อสร้างได้ ชาวบ้านแถบ
นั้นเล่าว่า เคยมีผู้ชุกไ้พระ และคาปูสังฆวานรที่เป็นของ
ใช้ในการก่อสร้างสมัยอยุธยา

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพรรณนาไว้ใน นิราศพระ
ประชม เรียกว่าวัดหลวง ดังนี้

๑ วัดหลวงคิดคู่ร้าง	เวียงหลวง
ร้างสุขสิ่งเกษมทรวง	เสียมสน
มาเดียวอดูรดวง	แด่เด็ด สวาดิแม่
ยามดึกสคฺงยุ้งริน	เหลือบล้อมตอมกวน ฯ

๔๒. บางม่วง

บางม่วงเป็นชื่อตำบลขึ้นในอำเภอบางใหญ่ จังหวัด
นนทบุรี มีคลองบางม่วงแยกทางฝั่งตะวันตกจากเหนือวัด
อัมพวันหรือวัดบางม่วง ไปเชื่อมกับคลองบางโสน

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ถึงบางม่วงไว้ใน
นิราศพระประชม ว่า

๑ บางม่วงคิดม่วงนึ่ง นางฝาน
 จัดประจงใส่จาน จอกแก้ว
 รกกรศสวายหวาน วายโอยรู้ พี่เอย
 เห็นแต่บางม่วงแคล้ว พักล้อยเรือคลา ฯ

ส่วน นายมี นั้นได้กล่าวถึงบางม่วงไว้ใน นิราศพระแท่น
 ดงรัง ว่า

ถึงบางม่วงเห็นพวงมะม่วงห้อย
 คิคจะสอยก็ไม่สมอารมณ์หมาย
 จะปั่นต้นเล่าก็ยากลำบากกาย
 พนกอายนงอกเหมือนนมคาง ฯ

สุนทรภู่ คราวไปสุพรรณ และไปพระปฐม ได้รำพัน
 ถึงหญิงช่อม่วง ซึ่งคงจะมีความสัมพันธ์กันอยู่มากไว้ทั้ง ๒
 คราว ใน นิราศสุพรรณ สุนทรภู่เขียนไว้ว่า

๑ บางม่วงทรวงเศร้าคิด เคยชวน
 ม่วงเก็บมะม่วงสวน สุกระย้า
 ม่วงอันรณรัญจน จิตไม่ ใคร่แฮ
 ม่วงหม่อมหอมหวานหน้า เช่นเนื้อเจือจันทน์ ฯ

และยังกล่าวถึงหญิงชื่อจันทร์ ซึ่งเคยเป็นภรรยาแต่เลิกร้าง
กันไปแล้วไว้ด้วย ว่า

๑ จันทน์ต้นผลห้ามให้ หวนหอม
แมงกั่วเวียนตอม ไต่เกล้า
เพียงพิที่สุตสนอม เสน่ห์แจ่ม จันเอย
พร้อมชอโรเสียวเศร้า โสกร้างห่างจัน ฯ

ส่วนใน นิราศพระประชม สุนทรภู่บันทึกม่วงไว้ว่า

ถึงบางม่วงง่วงจิตคิดถึงม่วง
ต้องจากทรวงเสียใจอาลัยเหลือ
มะม่วงงอมหอมหวานเหมือนนวลเนื้อ
มีรูเปื้อนบางม่วงเหมือนดวงใจ
เห็นต้นรักหักโค่นต้นสนัด
เป็นรอยดักกรักชาติให้หวนทว
เหมือนดักกรักหักสวาทชาติอาลัย
ด้วยเห็นใจเจ้าเสียแล้วนะแก้วตา ฯ

๔๓. บางใหญ่

บางใหญ่ เป็นชื่อคลอง ตำบลและอำเภอ ขึ้นจังหวัด
นนทบุรี ตั้งว่าการอำเภอที่ปากคลองบางใหญ่ ทางฝั่งซ้าย
ของลำคลองแม่น้ำอ้อม ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ราษฎร
มีอาชีพทำนาทำสวนกับค้าขายเป็นส่วนใหญ่ อำเภอบางใหญ่
เดิมเป็นกิ่งอำเภอ เรียกกิ่งบางแม่นาง ต่อมายกเป็นอำเภอ
บางแม่นาง แล้วภายหลังเปลี่ยนเป็นอำเภอบางใหญ่

คลองบางใหญ่แยกจากคลองแม่น้ำอ้อม ผ่านไปเข้า
คลองโยง ผ่านตำบลลานตากฟ้า ออกแม่น้ำนครชัยศรี
อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในสมัยโบราณเมื่อยัง
ไม่ได้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ในรัชกาลที่ ๕ การคมนาคม
ระหว่างจังหวัดพระนคร ธนบุรี และนนทบุรี ได้อาศัยผ่าน
เส้นทางสายนี้

ใน นิราศพระประชม ของ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
กล่าวถึงบางใหญ่ไว้ว่า

๑ บางใหญ่ใหญ่เท่านี้ ไหนปาน
 รักพี่ใหญ่ฤประมาณ ใหญ่แท้
 ดินฟ้าทั่วทั้งธาร ใหญ่เท่า ไฉนฤ
 รักแม่สุดใหญ่แล้ว ใหญ่ล้ำราพร ๗

ใน นิราศพระแท่นดงรัง ของ นายมี กล่าวว่า
 ถึงบางใหญ่ใหญ่แต่ชื่อเขาฤแล้ว
 ไม่ใหญ่เท่าทกซัพทจากสมร
 พัททช้เท่าฟ้าดินคิรินทร
 ไม่หยดหย่อนโคกาน้ำตาล ๗

ใน นิราศสุพรรณ ของ สุนทรภู่ กล่าวว่า
 ๑ ล่วงทางบางใหญ่บ้าน ด่านคอย
 เลี้ยวโค้งคลองเล็กลอย เลื่อนช้า
 สองฝั่งพร้งพฤษ์พลอย เพลินชน ชมเฮย
 แลเหล่าชาวสวนหน้า เสน่ห็น้องครองสนอม ๗

ใน นิราศพระปฐม ของ สุนทรภู่ กล่าวไว้ว่า
 ถึงบางใหญ่ให้จอดทอดประทับ
 เข้าเคียงกับกิ่งรักไม่พักหา
 เมื่อกินข้าวเขาก็หักไชรักมา

๕ จมปลาร้าลองดูด้วยอยู่ริม
 ๗ อร่อยนักรักอ่อนปลาช่อนอย่าง
 ๕ เปรียบเหมือนอย่างเนื่อนุ่มที่หุ้มหุ้ม
 ๕ อยากูกรักใคร่พึงได้ชิม
 ๕ ชอบแต่จมปลาร้าจึงพารวย
 ๕ โอ้รักคนคนรักเขาหักให้
 ๕ ไม่พอกได้แต่รักไม่พอกฉวย
 ๕ แต่รักน้อต้องประสงค์ถึงงวงวย
 ๕ ใครไม่ช่วยชักนำสู่กล่ากลืน ฯ

ใน นิราศสุพรรณ ของ นายมี กล่าวไว้ว่า

๕ รำพันพลาทางมาถึงบางใหญ่
 ๕ พิศดูหมู่ไม้ในสวนศรี
 ๕ ม่วงทเวียนมั่งคดละมดมี
 ๕ ทงลนจำไยมะไฟเพื่อง
 ๕ มะปรางปริงกิ่งแปรแต่ละต้น
 ๕ เป็นพวงผลสักราบอร่ามเหลือง
 ๕ ลกไม้สวนสารพัดไม้ชดเคื่อง
 ๕ เป็นผลเนืองตามฤดูไม่รู้วาย

พิมพ์ โรงพิมพ์

บริษัท การพิมพ์พระสมันต์ จำกัด

275 ซอยบรมนิวาส ปทุมวัน พระนคร

นิกา ทูลธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2505

36526

